

Poezie v předškolním vzdělávání
bakalářská práce

Blanka Nebesová

České Budějovice
2009

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
katedra pedagogiky a psychologie

Poezie v předškolním vzdělávání

bakalářská práce

Blanka Nebesová

vedoucí bakalářské práce

Mgr. Eva Svobodová

České Budějovice

2009

Děkuji vedoucí bakalářské práce, Mgr. Evě Svobodové, za rady, připomínky a metodické vedení práce.

Prohlašuji, že jsem předkládanou bakalářskou práci vypracovala zcela samostatně a veškerou literaturu jsem uvedla v seznamu použité a citované literatury.

Dále prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích.

V Českých Budějovicích dne 31. března 2009

.....

Anotace

Poezie v předškolním vzdělávání

Záměrem mé práce je zmapovat možnosti využití lidové a autorské poezie v oblasti předškolního vzdělávání v prostředí konkrétní mateřské školy a upozornit na další možnosti jejího využití.

V teoretické části bakalářské práce jsem se zaměřila na definování literárního prostoru při hledání vhodného materiálu pro práci s dětmi a na vymezení psychologických zvláštností dětí předškolního věku a jejich dalších schopností ve vztahu k poezii.

Praktická část je tvořena třemi tématickými bloky, které prezentují různé způsoby a možnosti využití poezie a její součástí je krátký videozáznam z ukázky přímé práce s dětmi.

Klíčová slova: poezie, vzdělávání

Annotation

Poetry in preschool education

Intention my work is option utilization national and author poetry in region preschool education in surroundings concrete nursery alert to other options her utilization.

In theoretical part work am aim at limit literary space in search of suitable material for work with children and on demarcation psychological peculiarity action preschool age and their other ability at relationship to poetry.

Practical part is create three thematic notepad, who process different ways and options utilization poetry and her part is short videorecording of sample straight work with children.

Obsah:

Úvod	5
1. Teoretická část	
1.1. Poezie – obecně	6
1.1.2. Poezie lidová, její počátky a znaky.....	8
1.1.3. Slovesné útvary lidové poezie.....	8
1.1.4. Lidová píseň.....	11
1.1.5. Lidové říkadlo.....	11
1.1.6. Sběratelé lidové poezie.....	14
1.2. Poezie autorská	15
1.2.1. Z historie autorské poezie.....	17
1.2.2. Současná poezie a její kvalita.....	25
2. Význam poezie pro vývoj dítěte	27
2.1. Psychologické zvláštnosti dětí předškolního věku a jejich dalších schopnosti ve vztahu k poezii.....	28
2.2. Poezie a vzdělávání dětí z pohledu RVP PV.....	29
3. Využití poezie obecně	31
3.1. Využití říkadla v praxi.....	32
3.2. Využití poezie v praxi.....	33
4. Výběr poezie pro děti	35
4.1. Inspirace pro výběr básnických sbírek vhodných pro práci s dětmi.....	36
5. Praktická část	
5.1. Tématický celek „Bramborový týden“.....	41
5.2. Tématický celek „Týden s pejskem a kočičkou“.....	47
5.3. Tématický celek „Od pondělka do pátku“.....	53
5.4. Reflexe.....	58
6. Orientační průzkum v naší mateřské škole	59
Závěr	61
Seznam citované a použité literatury	62

Úvod

Co je knížka

František Hrubín

*Co je knížka? Je to živá
bílých listů hromádka,
v ní všechno hraje, zpívá,
ptáci, děti, zvířátka.*

*A svět dětem vždycky znova
do té hromádky se schová.*

*List obrátit stačí však,
a rázem nám před oči
kousek světa vyskočí,
tu květ, slunce nebo pták.*

František Hrubín ve své básni hovoří o knize, o tom, co všechno se v ní může skrývat. Kniha je jedno velké tajemství, které nebudeme znát, dokud si ji nepřečteme. Stejně tak se můžeme dívat na poezii. I v poezii najdeme lidi, děti, zvířata, květy, slunce, ptáky, ale i celý příběh, pohádku, obraz, radost, smutek, tajemství, přátelství a také moudrá poučení a otázky, které mohou být podněty k filozofování. Najdeme tu něhu slov a touhu pocitů, humor plný obrazů, ale to pořád není všechno... Toho, co se skrývá v poezii a co nám poezie nabízí, je mnoho. Abychom byli schopni všechno najít, potřebujeme vědět, jak na to. A právě předškolní vzdělávání je jedinečnou příležitostí k vytvoření základů vztahu k poezii. Při práci s dětmi často přemýšlíme, jaké prostředky máme zvolit, protože správná volba je částí úspěchu.

A tady se nabízí, jako jeden z prostředků právě poezie, která svou širokou škálou, poskytuje nemalý prostor využití ve vzdělávání dětí. Právě tady a v tomto období můžeme pomoci dětem vstoupit do světa poezie tak, že ji dětem nabídneme nejen jako nástroj vzdělávání, ale také jako velké dobrodružství, legraci i impuls k přemýšlení a tím, že s ní budeme pracovat, tak nenásilnou formou zprostředkujeme dítěti možnost poezii poznat a porozumět jí.

1. Teoretická část

1. 1. Poezie obecně

Poezie je jazykové dílo, které se od běžné řeči, odlišuje používáním uměleckých prostředků (rým, metrum, rytmus, symbolika nebo obraznost). Ve starověku slovo poezie označovalo veškerou literární tvorbu. Nový význam, který označoval dobré dílo – bez ohledu na to, zda bylo psáno veršem či nikoliv, získal tento termín až mnohem později.

Co je tedy poezie? Poezie je jednou ze základních výrazových forem umělecké literatury. Jde o druh literárního díla psaný veršem, to znamená řečí vázanou, organizovanou rytmicky a melodicky. Původně se verše používalo v písemnictví všeobecně. Když pomíneme snahy o uměleckou literaturu měl i své praktické důvody. Tento rytmicky organizovaný text byl totiž lépe zapamatovatelný. Veršovány byly proto ve středověku například slovníky nebo kroniky.

Základní stavební jednotkou básnického textu je verš. Je to jeden řádek básnického díla, založený na výrazně rytmickém uspořádání těžkých a lehkých dob. Za těžkou dobu považujeme slabiku, která je nositelkou metrického impulsu, lehká doba impuls nemá. Tomuto uspořádání, které je stavební jednotkou verše, říkáme **stopa**. Základními stopami jsou **trochej, dyktyl a jamb**.

Trochej je dvojslabičná stopa s první dobou těžkou a druhou dobou lehkou.

*En-ten-ty-ky, dva špa-lí-ky,
čert vy-le-těl z e-lek-tri-ky.*

Daktyl je trojslabičná stopa s první dobou těžkou a dvěma dobami lehkými.

*Kou-lej se, slu-níč-ko, ku-tá-lej,
pře-kul se za ko-mín přes a-lej. (Z. Kriebel)*

Jamb je dvojslabičná stopa s první dobou lehkou a druhou dobou těžkou.

*Znám křiš-tá-lo-vou stu-dán-ku,
kde nej-hlub-ší je les. (J. V. Sládek)*

Ideální schéma verše označuje **metrum**. Záměrné opakování určitých zvukových prvků ve verši je **rytmus**. Zvuková shoda dvou slabik na konci veršů či poloveršů se nazývá **rým**. Rozložení rýmu ve verších strofy nebo básně vytváří rýmové schéma. Podle základních rýmových schémat rozeznáváme **rým sdružený, střídavý, postupný, přerývaný a obkročný**.

Rým sdružený	<i>Kapi kapka, kapi kap<u>ka</u>,</i>	<i>A</i>
	<i>po Vltavě déšť si řap<u>ká</u>.</i>	<i>A</i>
	<i>Pak se do ní ukry<u>je</u>.</i>	<i>B</i>
	<i>Jaký byl? A jaký <u>je</u>?</i>	<i>B</i>
	<i>Jaký? Přece samé kap<u>ky</u>.</i>	<i>C</i>
	<i>Do okna nám ťuká dráp<u>ky</u></i>	<i>C</i>
	<i>(Jiří Václav Svoboda)</i>	
Rým střídavý	<i>Zaklepeme na čelíč<u>ko</u></i>	<i>A</i>
	<i>ťuky, ťuky, <u>ťuk</u>.</i>	<i>B</i>
	<i>Otevř oči pro sluníč<u>ko</u>,</i>	<i>A</i>
	<i>nespi, vstávej, <u>kuk!</u></i>	<i>B</i>
	<i>(Jindřich Hilčr)</i>	
Rým postupný	<i>Vystrč, želvo, hlavič<u>ku</u>,</i>	<i>A</i>
	<i>udělám ti ke krunýř<u>í</u></i>	<i>B</i>
	<i>kostkovanou čepič<u>ku</u></i>	<i>C</i>
	<i>(Svatopluk Kadlec)</i>	
Rým přerývaný	<i>Letí brouček na palouč<u>ek</u>,</i>	<i>A</i>
	<i>nařká si: „Bude <u>mráz!</u>“</i>	<i>B</i>
	<i>Těšily ho pampeliš<u>ky</u>: C</i>	
	<i>„Polet', broučku, mezi <u>nás!</u>“</i>	<i>B</i>
	<i>(Josef Kožíšek)</i>	

Rým obkročný *V kočárku přijel na Žofín. A*
 Měl modrou čepičku na šňúrky pod bradu B
 a modrý střepeček mu od ní visel dozadu B
 a ten mu dělal bim a bam a bim. A

(Ladislav Dvořák)

Spojením jednotlivých veršů vzniká **strofa (sloka)**, která představuje obvykle myšlenkový celek.

1. 1. 2. Poezie lidová, její počátky a znaky

Počátky poezie pro děti najdeme v **lidové slovesnosti**, která odráží život lidu, jeho moudrost a filozofii a je jednou z nejdůležitějších součástí lidové kultury (folklóru). Jde o díla, která vznikala mezi venkovskými a částečně i městskými obyvateli, šířila se ústním podáním a na rozdíl od literárního projevu nebyla zaznamenávána písemně. Její prvopočátky souvisejí už s potřebou pravěkých lidí sdělovat si určité zkušenosti. Lidová slovesnost je tvorba lidu, vyjadřující jeho názor na život, citové ladění, touhu po svobodě, odpor k útisku.....

Mezi **hlavní znaky** lidové slovesnosti patří **anonymita**. Tvůrci nebyli známí, jejich výtvořiny se šířily v lidovém společenství a jeho příslušníci je dále uvědoměle i neuvědoměle upravovali.

Z toho vyplývá další znak této tvorby a tím je **variabilita** (neustálený text, v němž docházelo k postupným změnám, v důsledku „putování“ tvorby od interpreta k interpretovi). Byla dána časově (přes generace) a místně (odlišnost v regionech, v různých zemích).

Ze způsobu šíření a interpretace vyplývá další znak a to je **ústní tradice** (předávání této tvorby ústním podáním z generace na generaci). Posledním významným znakem je **kolektivnost**, což znamená, že tvorba byla majetkem celého národa, lidstva.

1. 1. 3. Slovesné útvary lidové poezie

Lidová poezie má celou řadu podob. Například pro vyřešení problému při hře vznikala rozpočítadla, pro pobavení škádlivky, oblamovačky, hádanky a vyvolávačky, k doprovodu dětské činnosti říkadla, k vyjádření názoru nebo

myšlenky vznikala přísloví a pořekadla.

Žánrových variant a podžánrů, které z hlediska obsahu reagují na specifické funkce a potřeby dětského světa je tedy celá řada. Jejich název už sám napovídá, za jakým účelem byla vytvořena. Jsou to:

Zaklínadla a zaříkadla

Zavírání lesa

*Zavírám, zavírám les,
aby sem nikdo nevlez!
Ani kočka, ani pes.*

*Vleze-li sem bába,
ať z ní bude žába.
Vleze-li sem dědek,
ať je z něho dudek.*

*Vleze-li sem panna,
ať z ní bude srna,
Vleze-li sem mládenec,
ať je z něho mravenec!*

(Erben, K. J. : Prostonárodní české písně a říkadla)

Hádanky

*Sedí panna v komoře
a vlasy má na dvoře.
(Mrkev)*

*Přišel k nám host,
spravil nám most.
Bez sekery, bez dláta
je pevný dost. (Mráz)*

*Přišel k nám bílý kůň,
zalehl nám celý dvůr.
(Snih)*

Rozpočítadla

*Ene, bene, Emane,
kdo tu babu dostane?
Ten to není, ten to je,
ten už s námi nehraje!*

*Plave mýdlo po Vltavě,
jakou barvu asi má?*

*Jede vláček, motoráček,
Kolik vozů asi má?*

Škádlivky

*Karlíku, Karlíku,
dobrá kaše na mlíku.
Ještě lepší na smetaně,
ale tu Karlík nedostane!*

Vyvolávačky

*Hastrmane, tatrmane,
dej nám kůži na buben,
budeme ti bubnovati,
až vylezeš z vody ven.*

Říkadla k doprovodu dětské činnosti

*Otloukej se pišťaličko,
nebudeš-li se otloukati,
budu na tě žalovati.*

*Císaři pánu,
ten ti dá ránu,
až poletíš ke zlatému džbánu.*

*Melu, melu kávu,
pro dědka a bábu.
Jedno zrnko pryč!*

Říkadla k zpívanému doprovodu dětských pohybových a tanečních her

*Zlatá brána otevřená,
zlatým klíčem odemčená,
kdo do ní vejde,
tomu hlava sejde,
ať je to ten nebo ten,
praštíme ho koštětem!*

*Kolo, kolo, mlýnský,
za čtyři rýnský,
kolo se nám polámalo,
mnoho škody nadělalo,
udělalo bác!*

Příslloví

*Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.
Lež má krátké nohy.
Kdo seje vítr, sklízí bouři.
Lepší vrabec v hrsti, než holub na střeše.*

Pranostiky

*Na tři krále o tři kroky dále.
Únor bílý pole sílí.
Březnové slunce má krátké ruce.
Svatý Matěj ledy láme, nemá-li je, nadělá je.*

Jazykové oblamovačky

*Třista třicet tři stříbrných stříkaček stříkalo přes třista třicet tři stříbrných střech.
Šla Prokopka pro Prokopa: Pojd', Prokope, jíst trochu oukropa.
Petře, Petře, nepřepeři toho vepře.*

1. 1. 4. Lidová píseň

Součástí tohoto druhu poezie byly rovněž koledy, říkadla a písně, se kterými děti o Vánocích a Velikonocích obcházely po vsi a „koledovaly“. Proto je tedy vhodné a podle mého názoru zcela na místě, zmínit se také o lidové písni – což je vlastně zhudebněná báseň a tvoří značnou část „dětského repertoáru“. U celé řady lidových písní je patrný, stejně jako v říkadlech, výrazný rytmický či tempový impulz, který posluchače přímo vybízí ke spontánní pohybové akci. Mnohé z těchto písní s dětským tanečním pohybem nebo hudebně pohybovou hrou přímo počítají (Na zlatou bránu, Kolo, kolo mlýnský, Pásla ovečky, Šili ševci, šili boty apod.). Pohybové vazby k písním často vyplývají ze slovního podnětu. Stejně jako v poezii, tak i v lidových písních a v těch obzvlášť, se uplatňuje zpěvnost a melodičnost jazyka a díky tomu je u dětí významně aktivizována paměť a představivost, sluchové vnímání, cit pro rytmus a melodii a zvyšuje se jejich citlivost a vnímavost k používání různých výrazových prostředků.

„A každý, kdo v dětství slychal tyto písně, předával, když sám zestárl, svým vnukům zas to nejlepší a nejvýraznější. Tak všechno falešné a dětskému myšlení cizí upadalo pozvolna v zapomenutí a odumíralo, nebylo tedy předáváno potomkům a přestávalo pro další pokolení dětí existovat. Byl to nemilosrdný a přísný výběr; díky tomuto věky trvajícimu prověřování hodnot dostaly děti ten nejzávažnější písňový odkaz, který je cenný právě tím, že byl vlastně vytvořen samotnými dětmi. Všechno nedětské vzalo na tisíce let trvající cestě za své. Tak vlastně vznikala dětská lidová píseň, která je pro nás vzorem a která jak po stránce sémantické, tak i svou rytmikou ideálně vyhovuje rozumovým potřebám tříletých dětí; ta píseň, která je z neúčinnějších prostředků, jichž ve své praxi užívá moudrý pedagog - lid.“

(Čukovskij, K. : Od dvou do pěti)

1. 1. 5. Lidové říkadlo

První místo v lidové poezii svým významem patří **lidovému říkadlu**. Říkadlo má jednoduchý a úsporný verš, který je často bez logického smyslu, s četnými citoslovci nebo novotvary a snadno se zvládá z paměti. Jeho

prostřednictvím se obohacuje slovní zásoba, děti se učí plynule mluvit a správně artikulovat. Sugestivnost říkadla spočívá především ve spontánním rytmickém skandování, ke kterému přímo vyzývá zvukomalebné střídání přízvučných a nepřízvučných slabik. Říkadlo je žánr prověřený tradicí ústní lidové slovesnosti a také ověřený staletými životními zkušenostmi. Tvoří základ dětského folklóru a je základním žánrem poezie pro děti. Právě z těchto důvodů je nejvhodnějším prostředkem pro vstup dítěte do světa literatury .

V dětském říkadle není rytmus příkrasou, nýbrž samotnou podstatou věci. Slyšte, jak děti svá říkadla pronášejí, je to rytmický zpěv se silně značeným hudebním přízvukem. Ukazuje se, že přízvuk, dbalý sebe sama, nabývá naší řeči nejenom mohutné dynamiky, ale i zpěvnosti...Děti mají ve svých říkadlech pravdu...Nikoli slovo, nýbrž celý verš určuje přízvuk s plnou rytmickou platností. (Čapek, K. : Říkadla čili o prosodii. In: Marsyas čili Na okraji literatury, Aventinum, Praha, 1931)

S říkadlem se děti setkávají již v nejtělejší věku. Vezměme například komunikaci a hry dospělých s malým dítětem :

*„Paci, paci, pacičky, táta koupil botičky
a maminka pásek, na myši ocásek.“*

*„Šiju boty do roboty,
nemám chleba ani sýra,
kočka mi to všechno snědla,
šup do mlýna!“
Kovej, kovej, kovářičku,
okovej mi mou nožičku,
okovej mi obě,
zaplatím já tobě.*

Matka si hraje s rukama nebo nohama dítěte do rytmu říkadla. Dítě vnímá rytmus veršů, ale také přítomnost matky , což mu přináší radost a uspokojení – má ji jen pro sebe a její něžné a citlivé dotyky přispívají k upevnění citových vazeb.

„Vařila myška kašičku na zeleném rendlíčku.

Tomu dala, tomu nic,

tomu málo, tomu víc

a ten nejmenší, šup do komůrečky

a tam se napapal!“

Toto říkadlo patří k těm, které děti přímo milují pro jeho hravost, tajemnost a humor .

„Takhle jedou páni,

takhle jedou kmáni,

takhle jedou sedláci,

nemají nic na práci!“

Kterému dítěti by se nelíbilo, když je otec nebo matka houpou na kolenou a na závěr říkadla ho natřesou, až se rozvyská? Říkadlo se tu stává prostředkem komunikace, který dítěti sděluje: „Teď jsem tu jenom pro tebe a s tebou, mám tě rád a proto tě kolébám, houpám a natřásám, jsem tvůj člověk, který je šťastný, že tě má.“ A tohle sdělení umocňuje rytmickým opakováním, něhou hlasu a melodií slov. Když se dítě rozpláče, vezme ho matka do náručí, houpá a zpěvně šeptá: „Haju, haju, maličký...“. V době, kdy bylo dítě ukryto v mateřském lůně mu dodával pocit bezpečí tlukot matčina srdce. A teď tiší vystrašené batole rytmus říkadla: „,... máma koupí botičky, a tatínek metličku, na tu naši Aničku...“.

Lidová říkadla jsou žánrem ústní lidové slovesnosti a základem dětského folklóru. Mají všechny znaky lidové slovesnosti. **Anonymitu, ústní tradici, kolektivnost a variabilitu.** Dětská fantazie, spontánnost při hrách se slovy, úroveň slovní zásoby, jazykový cit dětí, jejich řečová zkušenost nebo naopak neobratnost mají nemalý podíl na proměně říkadla při jeho interpretaci a na vzniku dalších říkadlových variant.

„Děti si, jak jsme viděli, dovedou hrát nejen s věcmi, ale i s hláskami, které vyslovují. Takové hry s hláskami a slovy jsou pro ně patrně velice užitečné, protože v dětském folklóru na celém světě zauímají význačné místo. I když je dítě už starší, pocítí často potřebu zahrát si se slovy a potěšit se jimi; nemůže si totiž hned zvyknout na to, že slova mají jen vážnou, sdělovací funkci.“

(Čukovskij, K. : Od dvou do pěti)

Lidová říkadla seznamují s tradicemi, přináší dětem poznání přírodních jevů a dětských her, bohatší rodné řeči, jazykového vtipu a pohotovosti, ale i dobových zvyklostí. Na jejich spontánní rytmizaci je postavena celá řada dětských hudebně pohybových her a také se znamenitě hodí k dětským pokusům o základní melodizaci, instrumentální zvukomalbu (rytmický doprovod s jednoduchými nástroji) a převedení slovních rytmických figur do tzv. hry na tělo.

1.1.6. Sběratelé lidové poezie

Zájem o lidovou slovesnost a sběratelství u nás se objevuje hlavně v době národního obrození a znamená zdroj, pramen a inspiraci pro obrozenecké spisovatele. K významným sběratelům a spisovatelům výtvorů naší lidové slovesnosti patří zejména **František Ladislav Čelakovský**, který již od mládí sbíral slovanské písně a přísloví. Z této záliby vznikl rozsáhlý soubor *Mudrosloví národu slovanského v příslovích*. O zaznamenání odkazu české veršované lidové slovesnosti, v té podobě jak ho známe dnes, se významně zasloužil **Karel Jaromír Erben**, který shromažďoval slovenské pohádky a hlavně české národní písně a říkadla. Záznamem dětské veršované lidové slovesnosti Erben nezasahoval do dětské literatury, ale sledoval národopisné záměry a hlavně chtěl zachytit pomocí lidové slovesnosti způsob života českého lidu na vesnici. Objemná sbírka „**Prostonárodní písně a říkadla**“, jejímž je autorem, je studnicí, z níž ještě dnes čerpá inspiraci řada umělců a zejména pedagogů.

Jeden, dva, tři, čtyry, pět -

Co's to jed? „Pečení.“

Kde's ji vzal? „V kuchyni“

Hupity, cupity, z kuchyně ven!

Jeden dva – to jsem já,

jeden tři – to jsme my,

jeden čtyry – vylez z díry,

jeden pšt – trhal květ,

jeden šest – ten měl čest,

jeden sedum – vyšel před dům,

*jeden osm – ten měl rozum,
jeden devět – ten byl medvěd,
jeden deset – zůstal viset a to jsi Ty!*

*(Erben, K. J. : Prostonárodní české písně a říkadla, 1864,
výběr z oddílu Věk dětský)*

Velkou zásluhu na zachování našeho folklórního bohatství má také **František Bartoš**, který navázal na Erbenovu tradici veršovaného a písňového folklóru a jako první u nás se pokusil o celkový záběr dětské lidové slovesnosti. Zakladatelský význam má jeho sbírka *Naše děti* (1888).

<i>Vaří myška kašičku na zeleném rendlíčku, přijde děti jako smetí, každému dá kousíček, až je plný rendlíček.</i>	<i>Myšičko, myš, pojd' ke mně blíž! Nepůjdu, kocourku, nebo mě sníš!</i>	<i>Á bé cé dé Kočka přede, kocour motá, pes počítá, kolik nití do desíti.</i>
--	--	---

(Bartoš, F. : Naše děti)

Z novějších a současných sběratelů je nutné zmínit **Karla Plicku** a jeho blízkého spolupracovníka **Františka Volfa**, kteří jsou spoluautory několika vynikajících tematicky zaměřených výborů. Jsou to například „Cestička do školy“ (1962), „U maminky“ (1956), „Veselá kopa“ (1956), „Český rok“.

<i>Špity, špity bábo, já jdu pro to sádlo,</i>	<i>aby dědek nevěděl, on by to na mě pověděl.</i>
--	---

(Plicka, K. , Volf, F. : Český rok)

1. 2. Poezie autorská

Základem autorské poezie a základním žánrem dětské poezie, od minulosti do současnosti, jsou **umělá říkadla**. V umělých říkadlech pro děti se často objevuje mnoho citoslovcí, neologismů, dialogů, dějových prvků, ale i nonsensu, který děti učí porozumět vtipu, situační komice, slovním hříčkám a obraznosti. Základem je osvědčený trochejský verš a používání jazykových prostředků, které

děti přímo vybízí ke kreativnímu pohybovému, ale i hudebnímu vyžití (tleskání, dupání, hra na tělo, reakce na citoslovce). Významnou osobností v oblasti autorské poezie je Karel Alois Vinařický, který (jako jeden z prvních autorů poezie pro děti) ve své tvorbě využívá vzoru lidového říkadla a lidové písně. Snaží se psát živým současným jazykem a své náměty čerpá ze světa dětí. Některé jeho básně znají ve zhudebněné formě i dnešní děti (Tluče bubeníček, Ivánku náš). Autorská poezie k nám přichází se spisovatelem Josefem Václavem Sládkem, který vstupuje do literatury už jako zkušený tvůrce poezie a s Josefem Kožíškem, který se ve své umělecké činnosti zabýval výhradně tvorbou pro děti. Největší rozmach zaznamenala tato poezie po 2. světové válce, když bylo některým básníkům zakázáno psát pro dospělé. Typickým příkladem básníka, který obrátil svou pozornost k dětské tvorbě, je spisovatel a básník František Hrubín.

*Tluče bubeníček, tluče na buben
a svolává chlapce, chlapci, pojd'te ven!
Zahrajem si na vojáky,
máme flinty a bodáky!
Hola, hura, hej,
nikdo nemeškej!*

*Utíká zajíček, má před námi strach,
běžet ho necháme, ušetříme prach.
Zahrajem si na vojáky,
Máme flinty a bodáky!
Hola, hura, hej,
Nikdo nemeškej!*

(Vinařický, K.A.: Zlatý věnec)

*Já kočička malá,
jak jsem ráno vstala,
hned jsem to sluníčko
smát se uhlídala.*

*A kdyby se smálo
stokrát do pokoje,
tak se neusměje
Jak matička moje.*

(Sládek, J.V.: Zlaté slunce, bílý den)

*Náš kocourek Bělovousek -
je ho ještě malý kousek,
ale práci všude shání
od rána až do klekání*

*Venku leze pod jabloní,
doma zase klubko honí,
u stodůlky loví klásek,
pak se chytá za ocásek.*

(Kožíšek, J.: Na výsluní)

*Přijel kmoťr z Poličky,
přivezl nám kuličky,
červené, zelené,
hliněné i skleněné,*

*pro Kačku do sáčku,
pro Aničku do pytlíčku,
pro kluky do ruky.*

(Hrubín, F. : Špalíček veršů a pohádek)

1. 2. 1. Z historie autorské poezie

V průběhu 19. století si poezie uchovala moralistický a didaktický charakter a sloužila, stejně jako před tím, zejména k didaktickým a výchovným účelům (veršované abecedáře). Její protiváhou byl v tomto období veršovaný folklór, zvláště dětský. Základy dětské poezie položili **Josef Václav Sládek**, **Karel Václav Rais** a **Josef Kožíšek**. Tvorba **Josefa Václava Sládka** pro děti je zahrnuta do sbírek „Zlatý máj“, „Skřivánčí písňe“ a „Zvony a zvonky“ a podnětem k této tvorbě byly jeho vzpomínky na dětství, láska k matce a vlastní rodičovská zkušenost. **Karel Václav Rais**, chtěl v dětech probouzet národní hrdost a jeho poezie čerpá z dětského světa. Přináší humorné obrázky zvířat, snaží se zachytit dětské hry a pěstovat v dětech lásku k rodičům, domovu a k vlasti. **Josef Kožíšek**, byl venkovský učitel, který věděl, co mají děti rády, co je jim blízké a co chtějí prožít. Jeho tvorba vychází rovněž z venkovského prostředí a tvoří jí hlavně verše z venkovského života. Prostřednictvím jeho říkadel, rozpočítadel, koled a říkanek ožívají dětské hry, protože vycházejí z předlohy lidové slovesnosti, která byla a je podle něho dětem nejsrozumitelnější a nejbližší. S nejhezčími Kožíškovými básněmi se setkáme v jeho prvotině „Oku i srdečku“ (1891) a ve sbírce „Chudobky u cest“ (1901) – z této sbírky pochází známá báseň „Polámal se mraveneček“.

Ten náš pes

*Ten náš pes
skákal dnes,
skákal také včera,
bude as
skákat zas
zítra do večera.*

*Pejsku náš,
co to máš,
žes tak vesel stále?
„Řek bych vám,
nevím sám“ -
Hop! - a skákal dále.*

(Sládek, J. V. : Dětem)

Mackové

*Macků máme pět -
neviděl to svět,
co ti znají u nás doma
všecko vyvádět!*

*Jsou to takoví
braši hladoví -
kolik toho za den snědí
nikdo nepoví.*

*Všude zabrousí,
všude smlsnou si,
potom se jen spolu v koutě
šklebí pod vousy!*

(Rais, K. V. : Zvířátka a lidé)

Rozpočítadlo

*Šla veverka na jahody,
utíkala kolem vody,
jahody se rozsypaly,*

*do studánky napadaly.
Běž, panenke, běž,
veverušku těš!*

(Kožíšek, J. : Ráno)

Období 1. republiky je považováno za období vleklé tvůrčí krize české poezie všeobecně. Z tohoto období pochází literární dílo **Vítězslava Nezvala** „Anička skřítek a Slaměný Hubert“, kde se verše střídají s prózou a mají zde doprovodnou úlohu. Z hlediska vývoje poezie pro děti je toto dílo významným vývojovým impulzem a najdeme tu hned několik forem poezie : píseň, pohádku, nerýmovaná čísla, rozpočítadla a říkadla. Nezval také obnovuje říkadlo jako tradiční nástroj pro děti a jako první použil kalambúr, což je slovní hříčka podobných slov (kovárna – kavárna). Některé básně z knihy „Anička, skřítek a Slaměný Hubert“ najdeme ve výboru „Zlatý věk“ (1957).

Podzime, podzime (úryvek)

*Podzime, podzime,
už zas nosíš deště!
Pěkně tě prosíme,
počkej týden ještě!*

*Kam vkročíš, podzime,
Tam je plačtivý den,
pěkně tě prosíme,
Počkej ještě týden.*

(Nezval, V. : Zlatý věk)

K dalším představitelům počátků autorské poezie patří **František Halas**. V jeho poezii se odráží vztah k vlastním dětem a obdiv k dětské obrazotvornosti. Do veršované poezie pro děti přináší tento autor plně novou, netradiční poetiku, jejímž základním jmenovatelem je „spolu“. Spolu se dívat, hovořit, vzájemně se obdarovávat. Pro Halase je charakteristický způsob dětského myšlení, interpretace neznámé skutečnosti založená na originální fantazii, projevující se užitím bezděčných metafor. Z jeho tvorby jmenujme sbírku „Ladění“ (1942) a soubory „Halas dětem“ (1954) a „Před usnutím“ (1972).

Jak to kdo vidí

Úryvek – dialog, první sloka hovoří za dítě, druhá za básníka.

Tady je had a tady zase ryba.

Nevidím nic. Kde jsi, ó Múzo má?

Čímpak se sluníčko češe?

Neslyším nic a rád bych chtěl.

Poslouchej! Kamínek si zpívá!

Drž si to, jak on, vzhůru nohama

Proč je to oko v řece?

a možná, že bys uviděl.

(Halas, F. : Ladění)

Významnou postavou v historii autorské poezie je **František Hrubín**. Z Hrubínovy poezie číší vnitřní pohoda, hravost, radost a spokojenost. Ve válečném roce 1943 vychází jeho první sbírka pro děti „Říkejte si se mnou“ a jejím stěžejním útvarem, jak napovídá název, je říkadlo v mnoha proměnách. Nově se tu objevuje dějové říkadlo (Princeznička na bále). Ve svém díle „Špalíček veršů a pohádek“ a „Dvakrát sedm pohádek“ mistrovsky uplatnil poetiku lidového říkadla a jeho variant.

První pohádka

Princeznička na bále

Honzík běžel za horu

poztrácela korále.

nakopal tam bramborů.

Její táta, mocný král,

Vysypal je před krále:

Honzíka si zavolal:

„Nesu vám ty korále,

„Honzíku, máš namále,

větší už tam neměli,

přines nám ty korále!“

snědli je už v neděli.“

(Hrubín, F. : Špalíček veršů a pohádek)

S prvotinami v tvorbě poezie pro děti se po roce 1948 hlásí autoři, kteří také navazovali na folklórní tradici . Byli to **Jan Čarek a Josef Kainar**. Jan Čarek svými verši apeluje na všechny dětské smysly a v této době vzniká jeho sbírka „Ráj domova“. Josef Kainar je autorem sbírky „Říkadla“ nebo třeba „Nevídáno neslýcháno“ (sbírka vyšla v 60. letech) a v jeho tvorbě najdeme jednoduché básně o všedních věcech, lidech a dnech v moderním světě .

Ráj domova

*Jen si děti, všimněte,
co je krásy na světě!

jen se, děti, rozhlédněte
co tu jenom kvítí kvete!

Kolik je tu zvířátek,
kolik ptáčků, ptáčátek!

Kolik je tu dobrých lidí,
co si štěstí nezávidí!

Jen si děti všimněte,
co je krásy na světě!
(Čarek, J. : Čarokruh)*

Na jabloni hrušky zrají

*Na jabloni hrušky zrají,
na piano žáby hrají,
kočka píše úkoly,
kohoutek jde do školy,
ryba pije limonádu,
kráva nosí hlavu vzadu,
kredenc tančí rejdovák,
husa krávkě šije frak,
koník leze z fiatky,
vítr fouká pozpátky,
po obloze mráček běží,
běží, běží až k té věži ...
- Jaká je ta věž? -
- Velká jak ta lež. -
(Kainar, J. : Nevídáno neslýcháno)*

V tomtéž období přichází se svým vkladem do fondu dětské poezie také **Zdeněk Kriebel**, v jehož dílech se objevuje nový typ poezie a novátorské postupy. Vtip, komika, parodie, nonsens a slovní hříčky, jako například v básni:

Proč má zajíc dlouhé uši

*Když zajíc měl zas jednou svátek,
dostal dva sáčky cukrlátek.
V jednom byl koláč od růžičky,
pocukrovaný od hrdličky*

*a doma našel pelíšek
s kornoutem druhým od lišek.
Když začal pršet jeden mráček,
na hlavu dal si prázdný sáček,*

*a vida, že mu kornout sluší,
od těch dob nosí dlouhé uši.*

(Kriebel, Z. : Koulej se sluníčko, kutálej)

60. léta 20. století jsou považována za počátek moderní dětské poezie a jsou charakteristická používáním nonsensu. Nesmyslného a rozmarného humoru, který se objevil nejvýrazněji v poezii říkadlového typu . Příkladem této poezie je již výše zmíněná sbírka „Nevidáno neslycháno“ od Josefa Kainara.

„Je třeba si hned od začátku ujasnit a nezapomínat, že ve všech podobných nesmyslech vidí a cítí dítě jen a jen nesmysly a že ani na okamžik nevěří v jejich pravdivost; právě v tom, že dává předmětům funkce a vlastnosti, které jim nenáleží, je pro ně pramen zábavy.“ *(Čukovskij, K. : Od dvou do pěti)*

V této době přichází se svou prvotinou také **Miroslav Florian**, autor sbírek „Labutí peříčko“, „Jaké oči má vítr“ a „Jaro napověz“ . Jeho kratší lyrické básně o přírodě, zvířátkách, věcech a dětech jsou založeny na humoru a vtipu, jsou plné otázek a provokují nepravidelným rytmem.

Mrazy

*Vrány a havrani,
co máte k snídani?*

*Vítr se sněhem,
vítr na pláni!*

*Vrány a havrani,
co máte k obědu?*

*Drn, zmrzlý drn,
střep ledu!*

*Vrány a havrani -
a večer, propána?*

*Ohřejem si,
co zbylo od rána!*

(Florian, M. : Jaro, napověz)

Ke slovu hlásí i talentovaná **Milena Lukešová**, která zkouší náročnější metaforiku a uvolnit rytmus verše i v poezii pro nejmenší. Pro ně je určena jedna z jejích prvních sbírek „Bačkůrky z mechu“ a první leporelo „Kdo chce koťátko“, ke kterému vytvořila verše .

Bačkůrky z mechu

*Ty se povedly, ty zelené bochánky,
ty se ti, lese, povedly!*

*Hřib na to vsadí sametovou hlavu:
- Takový mech, jako ty dnes,
neumí ani jeden les.*

*I lesní tůň to šeptá do ouška,
Když láká nohatého kolouška:
- Obuj si mé bačkůrky z mechu.*

*Jsou tiché jako já,
a možná ještě tišší.
Tvá kopýtko v nich nikdo neuslyší.*

(Lukešová, M. : Bačkůrky z mechu)

Na počátku 70. let se objevují další dvě leporela pro děti od dvou let- „Marek kouká po světě“ a „Katka čeká na zvířátka“- s verši této autorky. Stejně jako Milena Lukešová se tvorbou slovesného doprovodu k obrázkům a ilustracím v této době zabývá i František Hrubín. Do období 70. let patří i humorná tvorba „Třesky plesky“ od již známého autora dětské poezie Miroslava Florian, dále sbírka „Člověče, nemrač se“ od Jiřího Havla a sbírka veršů „Šlo povídlo na vandr“ od Jana Vodňanského.

Kakao se rozlilo

*Kakao se rozlilo
moc a moc se zlobilo.
A Ludmila plakala
nad tou louží kakaa.*

*Pardon – řekla Ludmila.
To já jsem tě rozlila.
Usmálo se kakao:
Řeklo – nic se nestalo.*

(Vodňanský, J. : Šlo povídlo na vandr)

Koncem osmdesátých let se objevují jména **Jiří Žáček**, **Michal Černík** a **Jiří Faltus**, kteří jsou výraznými osobnostmi dětské poezie tohoto období. Tito autoři prokazovali schopnost pohybovat se nad soudobým standardem. Rozvíjeli hru se slovy, humorné a nečekané pointy. Dokladem toho jsou jejich prvotiny „Aprílová škola“ od Jiřího Žáčka, „Kdy má pampeliška svátek“ od Michala Černíka a „Rozhledna se rozhlíží“ od Jiřího Faltuse. Verše Michala Černíka a Jiřího Žáčka jsou blízké dětem svou hravostí, jazykem a vztahem ke skutečnosti a udávají tón poezii osmdesátých let.

Vlak

Leze, leze po železe,
očmuchává všechny meze.
Jede, jede na páru,
troubí při tom fanfáru.

Bubák

Sedí bubák na dubu,
který v lese stojí.
Straší děti: - bububu!
A pak se sám bojí!

(Žáček, J. : *Aprílová škola*)

Krtiny

Kdo má hlinu
za peřinu?
Sláva, sláva,
krtek vstává!

Brambory

Neřeknu ti. I když vím,
co zem snáší na podzim.
Kokodáká slepička:
-Země snáší vajíčka!-

(Černík, M: *Kdy má pampeliška svátek*)

Kápla kapka z okapu

Kápla kapka z okapu,
kápla psovi na tlapu.
Nachladil se chudák pes,
proč jen pod ten okap lez?

Natažený na kanape,
kapátkem si kapky kape,
bledý jako stín ...
Každý pohyb může škodit!
Kdypak zase bude chodit
ten náš nemocný bernardýn?

(Faltus, Jiří. : *Rozhledna se rozhlíží*)

Další díla těchto básníků z tohoto období „Kocouří knížka“ od Michala Černíka a „Kdo si se mnou bude hrát“ od Jiřího Žáčka jsou adresována těm nejmenším. Nový přínosem do lyrické poezie pro nejmenší je sbírka Mileny Lukešové „Jak je bosé noze v rose“. Profil českého básnictví pro děti tvořily na počátku devedesátých let především oficiální osobnosti předchozích desetiletí. Je určitě vhodné zmínit také autory **Ludvíka Středu, Ljubu Štíplovou, Pavla Šruta Josefa Křešničku**, jejichž verše významnou měrou rozšiřují bohatý rejstřík naší současné poezie pro děti. Stěžejními osobnostmi této doby jsou **Jiří Žáček, Jiří Faltus, Jindřich Balík**.

U naší babičky

*U naší babičky
stoupáme na špičky,*

*trháme jablíčka,
trháme hruštičky-
a pak je sníme.*

*U naší babičky
smíme.*

(Balík, J. : Sluníčko, roč. 19, č.2)

Kutálení

*Jedna koule bude dole,
potom budem druhou koulet.*

*Kouli na kouli jsme postavili,
stojí tu sněhulák celý bílý.*

(Křešnička, J. : Říkadla celé bílé)

Zdá se, jakoby tvorba v tomto období přešlapovala na místě. Opakuje vyzkoušená témata a modely nezvalovské poezie. „Svěží vítr“ se objevuje s autorem, který dlouhá léta nemohl vydávat knihy a publikoval jen v dětských časopisech, s **Josefem Bruknerem** a jeho knihou básní a fejetonků „Pojďte s námi za obrazy aneb Malování zvířat“. Zajímavá je básnická skladba autora Jana Skácela „O pejsku Ťapovi, výru Výrovi, slavíčku Slavíkovi a kočičce, která se moc styděla“, kde autor experimentuje s novými podobami říkadla. K nejosobitějším básníkům poezie pro děti patří Věra Provazníková, autorka díla „Spadla Madla do říkadla“, jejíž poezie je založená na bohaté metaforičnosti a hře s příběhem. Dokáže objevit nová témata, nové úhly pohledu, nové pointy. Samostatnou kapitolou poezie pro děti 90. let je nonsens. Tomuto typu poezie se věnuje Jiří Weinberger, autor sbírek „Povídá pondělí úterku“ (1995) a „Ach ty plachty“ (1996). K nonsensu se obrací také Ivo Štuka ve svém „Abecedníku“.

Ze světových básníků určitě stojí za zmínku tvorba slovenského autora

Před obědem

*Pepíček Palečků
přeskočil vařečku
a Mirek Maličků*

*oběhl pokličku,
Otík Ukazováčků
olizoval omáčku,*

*Petr Prtsteníčků
přepral malou lžičku
a Franta Prostředník
vyšplhal na cedník.*

(Šrut, P. : Kočka v houslích)

*Třetí koule, že je malá,
jenom málo práce dala.*

dětské poezie **Daniela Heviera**, s jehož verši se můžeme setkat ve sbírce „Nevyplazuj jazyk na lva“ a které ze slovenštiny přeložil Jiří Žáček.

Komu máme vykat

Vy nevíte, komu máte vykat?

A komu můžete tykat?

To je přece jednoduché!

Tykadlům.

Vydrám.

Tympánům a

Vypínačům.

Tympánistům.

Vysavačům.

Tyčím a

Vysočinám.

Tymiánu.

Ale na tyrkysového tygra si dejte pozor! Kdoví jsetli se mu líbí, když mu někdo tyká.

(Hevier, D. : Nevyplazuj jazyk na lva, ze slovenštiny přeložil Jiří Žáček)

1. 2. 2. Současná poezie a její kvalita

Cílem moderní poezie pro děti je maximálně se přiblížit dětskému světu. Verše proto vynikají konkrétní obrazností, změnami obrazů, lyričností, pohyblivostí a proměnou rytmu, zvýšenou hudebností (eufonií) a vyznačují se čistou osobitostí. Často se v ní setkáváme s prvky a formami lyrickoepickými a epickými. Pravidelný verš a sdružený rým, typický pro klasickou poezii, tu obohacuje obrazná poezie, ve které převládá metafora s personifikací („podzim...k večeri si mlhu vaří“, „obloha je šedý pelíšek...“, déšť si spouští provázek...“ apod.). Bohužel se v posledních letech také setkáváme v dětské poezii s nevkusným a přeslazeným deklamovaným textem a čím dál častěji se objevují kýče stylu Básničky od srdíčka, nebo Hádanky od srdíčka, které nemají s kvalitní poezií nic společného.

Punčoška

Ležela za oknem,

Zazvonil zvoneček

Kdopak to naděnil?

ležela punčoška,

Pepík hned utíká,

Vždyť ho znáš!

povídal Pepíček,

našel tam dáreček

No přece

že už se nedočká.

z perníku čertíka.

Mikuláš!

Zelená

*Zelená je barva jara,
komu mohla, tomu dala.*

*Zelené jsou lístky stromů,
přišlo jaro i k nám domů.*

*Zelená je travička,
i když ještě maličká.*

*Zelené jsou kvítků šaty,
to víš přece nejlíp taky.*

(Kopecká, Z. : Básničky od srdíčka)

2. Význam poezie pro vývoj dítěte

Význam poezie pro vývoj dítěte předškolního věku jsem na základě prostudované literatury a svých dlouholetých zkušeností shrnula do následujících tezí:

- * Poezie obohacuje dětskéh vnímání a otevírá cesty k poznávání umění a života.
- * Poezie pomáhá dítěti objevovat svět viděný očima básníka.
- * Poezie formuje vztah dítěte k jeho nejbližším a k prostředí, ve kterém žije.
- * Poezie rozvíjí city dítěte, jeho cit pro krásu jazyka i světa.
- * Poezie je pro dítě hrou i prostředkem poznávání.
- * Poezie má nezastupitelnou úlohu při rozvíjení a kultivaci jazykového projevu.
- * Podílí se na rozvíjení aktivní a pasivní slovní zásoby a na aktivním osvojování spisovného jazyka a upřesňování významu slov.
- * Poezie rozvíjí fantazii, myšlení, paměť a představivost dítěte.
- * Poezie rozvíjí estetické cítění.
- * Poezie rozvíjí vnímavost a všímavost.
- * Poezii můžeme využít k utváření a rozvíjení prosociálního chování.
- * Poezie je i o filozofii, vnímání krásy a moudrosti.
- * Poezie je o radosti ze zacházení s jazykem.
- * Poezie učí děti prožívat a přemýšlet o světě.
- * Poezie pomáhá učit se chápat humor a vtip.

„A vychovat v dítěti smysl pro humor je úkol nemalý. Vždyť humor je vlastnost nadmíru cenná; způsobí, že dítě, až vyroste, odolá jednou mnohem snáze každému nepříznivému prostředí a dokáže se povznést nad všední malicherné starosti. Dítě má vůbec velikou potřebu smíchu. Dát mu dobrý a kvalitní materiál k uspokojení této potřeby je jedním z neposledních úkolů výchovy.“

(Čukovskij , K. : Od dvou do pěti)

Poezie je nezastupitelná všude tam, kde jde o kultivované rozvíjení dětské osobnosti a tato charakteristika ji předurčuje k tomu, aby byla nedílnou složkou výchovy a vzdělávání dítěte předškolního věku.

2. 1. Psychologické zvláštnosti dětí předškolního věku a jejich další schopnosti ve vztahu k poezii

Pro dítě předškolního věku je příznačná tendence vytvářet si „SVŮJ“ svět. Magický svět, plný kouzel a překvapení, kterému vtiskuje výrazně individuální rysy a který mu umožňuje originální pohled na řešení problémů. V tomto světě předměty ožívají a zvířata mluví lidskou řečí.

Díky bohaté fantazii je jeho prožívání hluboké a opravdové a proto někdy ve svých hrách nerozlišuje realitu od fikce. Dítě od tří do šesti let daleko více podléhá své obraznosti a méně ji kontroluje, protože mu chybí životní zkušenosti. Jeho logické myšlení je teprve v počátcích a má užší základnu prožitků a poznatků.

Pro stav poznávací sféry je charakteristický egocentrismus, vyznačující se tím, že dítě vnímá veškeré dění okolo sebe přes svůj zájem, tužby, přání a podle toho jim pak přisuzuje důležitost.

V tomto období se dítě také učí vyrovnat se symbolikou a abstrakcí. Ty pak proměňuje v konkrétní představy, které ztvárňuje v konfrontaci se svými zkušenostmi.

Pro malé dítě (3-4 leté), je text zajímavý především svou formou – výrazným rytmem a rýmem, než svým obsahem. Pravidelný rytmus a libozvučnost slov je dokáže zcela zaujmout a strhnout. Citově prožívá hlavně radost z přívalu slov a slovní hry. (Houpy – houpy, paci – paci, dupy – dupy....)

Ve čtyřech letech zůstává dítě stále očarováno rytmem, rýmem a formou básně. Začíná se také zajímat o její obsah a dokáže vnímat nejen celkovou náladu díla, ale i vlastnosti textu – kontrasty, humor, rytmus, rým a je své dojmy schopno vyjádřit slovně. Jeho myšlení se opírá o jednoduché představy. Velký pokrok nastává v rozvoji myšlenkových operací a poznávacích procesů. Dochází také k postupnému ustálení pozornosti.

U pěti až šesti letého dítěte nastává značný posun ve způsobu myšlení. Objevují se pozvolna pokusy o myšlenkovou analýzu a syntézu. Dítě již odlišuje podstatné a nepodstatné, dokáže hodnotit, aktivně uplatnit své city a postřehy a zvládá poslouchat složitější text.

„Na dítě se řítí denně takové množství přeházených, úryvkovitých poznatků, že nebyť jeho zázračné schopnosti překonávat tento zmatek, muselo by se docela jistě do pěti let zbláznit. Musí chtít nechtít bez ustání systematicky třídit všechny jevy, na které ve svém duševním světě naráží, a my nemůžeme jinak, než stanout s podivem nad neobyčejným uměním, s jakým dítě tuto nesmírně těžkou práci koná, i nad radostí, která každé jeho nové vítězství nad chaosem provází.

Jaké virtuozity dosahuje dítě v umění uvádět v systém náhodně získané útržky a úlomky poznatků, ukazuje už ta skutečnost, že do pěti let si dítě dokáže osvojit všechna velmi náročná pravidla mluvnice mateřského jazyka a naučí se mistrně zacházet s jeho předponami, příponami, se základy slov i s koncovkami.

Je přirozené, že dítě, tento neuznaný génius v oboru systemizace, klasifikace a koordinace věcí a jevů, projevuje zvýšený zájem i o hry s myšlenkami a všechny podobné pokusy, v nichž jsou tyto procesy vyzvednuty na první místo.“

(Čukovskij, K. : Od dvou do pěti)

2. 2. Poezie a vzdělávání dětí z pohledu RVP PV

Záměrem předškolního vzdělávání je všestranný rozvoj dítěte po stránce fyzické, psychické a sociální, aby na konci předškolního období bylo každé dítě jedinečnou a relativně samostatnou osobností, disponující patřičnými kompetencemi, které jí umožní zvládat aktivně a s osobním uspokojením nároky běžného života. Předškolní vzdělávání sleduje cíle rámcové a cíle dílčí.

Rámcové cíle vyjadřují univerzální záměry a jejich naplňováním směřuje vzdělávání k utváření klíčových kompetencí.

První cíl: Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání.

Druhý cíl: Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost.

Třetí cíl: Získání osobní samostatnosti a schopnosti projevat se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Cíle dílčí, které pedagog realizuje pomocí vzdělávací nabídky, dovedou dítě postupně nejprve k dílčím poznatkům, dovednostem, hodnotám a postojům a

nakonec k požadovaným klíčovým kompetencím – **ke kompetencím k učení, kompetencím k řešení problémů, kompetencím komunikativním, kompetencím sociálním a personálním a kompetencím činnostním a občanským.**

Ptáme- li se tedy, zda je možné využít poezii k naplňování těchto cílů, vezměme si rámcové cíle jeden po druhém:

První cíl: Rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání. Poezie přispívá k rozvoji osobnosti dítěte ve všech jeho stránkách. Rozvíjí řečový projev dítěte (přednes básní, říkadel), paměť (dítě zvládá zapamatování jednoduchého textu), pozornost (sleduje, o čem báseň, říkadlo je), myšlení (přemýšlí nad obsahem, nad souvislostmi), cit pro krásu a schopnost vytvořit si svůj názor (líbí, nelíbí). Prostřednictvím poezie se dítě učí vnímat svět kolem sebe.

Druhý cíl: Osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost. Poezie pomáhá dítěti poznávat dobro a zlo. Učí se vnímat, co je v souladu se základními lidskými hodnotami (veršované pohádky), učí se empatii a pomoci druhým (někdo stůně, kdo mu pomůže, jak bych mu pomohl já) a učí se spolupracovat s druhými (při společných činnostech s poezií). Setkává se s estetickou hodnotou díla a vnímá jazyk jako specifickou kulturní hodnotu. Samo společné zabývání se poezií přináší hodnotu pospolitosti a sdílení. A každá dobrá báseň má ještě svoji specifickou hodnotu, kterou předkládá čtenářovi či posluchači spolu s obsahem slov. Například dříve zmiňovaná báseň Kakao se rozlilo přináší hodnotu naděje, že vše se dá napravit...

Třetí cíl: Rozvíjení osobní samostatnosti a schopnosti projevovat se jako samostatná osobnost působící na své okolí. Cestu k tomuto cíli naplňuje dítě například při recitaci a výběru činností, ale především v představě užití vlastní fantazie, zpracování obrazů, dešifrování symbolů... Proto je třeba pracovat s poezií opatrně, abychom nenarušili dítěti jeho vlastní představy ...

Odpověď na otázku, která byla položena v úvodu této části proto zní: Ano. Poezie je schopna naplňovat cíle RVP PV a směřovat dítě k naplňování klíčových kompetencí, ale potřebuje k tomu pedagoga, který jí zná a rozumí a umí s ní cílevědomě pracovat.

3. Využití poezie obecně

Z hlediska využití nabízí poezie širokou škálu možností. Uvádím alespoň některé nejčastěji užívané příležitosti pro využití:

- * **motivace k činnosti**
- * **poslech** básní a říkadel
- * **přednes** básní a říkadel
- * **rýmování** slov i celých říkanek, hledání rýmů
- * **rozdív řečových dovedností**, slovní zásoby
- * **využití říkadel k nácviku správné výslovnosti**
- * **vymýšlení nových rýmovaček, hry se slovy**
- * **dotváření konce** k říkadlům, která známe
- * **luštění hádanek a vymýšlení nových hádanek, pořekadel**
- * **rozvíjení tvořivosti a fantazie dětí**, hledání toho, co se v poezii skrývá a co by se stalo, kdyby...
- * **výtvarné ztvárnění** obsahu básně
- * **spojení říkadla, básně s hudbou, rytmizací**
- * **pohybový doprovod říkadla, básně**
- * **rozhovor** o obsahu říkadla, básně
- * **přemýšlení a hledání** souvislostí se skutečností
- * **pantomimické ztvárnění** básnických obrazů
- * **dramatizace**, jako volné zobrazení děje básně
- * **improvizace** na téma básně
- * **hra v roli**
- * **poznávání a pojmenování emocí**
- * **rozvíjení prosociálního chování** pomocí prožitků, které poezie dává (prosociální hry a činnosti)

3. 1. Využití říkadla v praxi

Říkadlo je literární žánr, se kterým přicházejí děti ve svém životě do kontaktu nejdříve. Nevznikala jen z touhy dítě pobavit. Vzbuzovala v něm lásku k rodnému kraji, vychovávala a tvořila základní etické normy a učila je poznávat bohatství rodné řeči. I nejmenším jsou říkadla velmi blízká, protože dětské chápání jazyka je především zvukové a rytmické. Téměř všechny děti pobaví a potěší veselá říkadla o zvířatech, dětech, lidech a přírodě. Říkadlo má, jak už bylo uvedeno, jednoduchý úsporný verš, často bez logického smyslu. Bohatě využívá citoslovcí nebo neologismů, mnohdy i obrazných rčení a snadno se zvládá zpaměti. Jeho prostřednictvím se děti učí plynule mluvit, správně artikulovat a obohacuje se jejich slovní zásoba. Působivost říkadla spočívá hlavně ve spontánním rytmickém skandování, ke kterému přímo vybízí střídání přízvučných a nepřízvučných slabik. Malým dětem nejlépe vyhovují říkadla spojená s pohybem. Už nejmenší děti znají nejjednodušší říkadla jako „Paci, paci, pacičky, táta koupil botičky...“, „Šiju boty do roboty...“, „Jedna dvě, Honza jde...“, která doprovázejí jednoduchými pohyby rukou, učí se při nich povídat, sladit pohyb s jednoduchým rytmem a to vše jim přináší i emoční prožitek z přítomnosti někoho blízkého.

V mateřské škole můžeme využít jednoduché říkadlo různým způsobem, například:

Zimní hádanka
Přišel k nám host,
spravil nám most.
Bez sekery bez dláta
je pevný dost! (mráz)

Praktické využití této hádanky :

- * poslech a zodpovězení hádanky
- * rytmizace
- * recitace s pohybovým doprovodem
- * recitace, zpěv za hudebního doprovodu rytmických nástrojů a zvonkohry, kde necháme dětem k dispozici kameny c, e, g, popř. a,d
- * taneční provedení s prádlovou gumou

* hádanku je možné použít k přemýšlení a hledání řešení, jak bychom chodili přes vodu, kdyby nebyly mosty a jaký musí být most, aby nás unesl

* můžeme si most postavit z kostek, namalovat, pozorovat ho na vycházce.....

Další říkadla pro nejmenší:

<i>Paci, paci pacičky,</i>	<i>Byla jedna babka,</i>	<i>Kovej, kovej, kovářičku,</i>
<i>táta koupil botičky</i>	<i>prodávala jabka.</i>	<i>okovej mi mou nožičku.</i>
<i>a maminka pásek,</i>	<i>Za dřevý groš,</i>	<i>Okovej mi obě,</i>
<i>na myši ocásek.</i>	<i>Prodala jich koš.</i>	<i>Zaplatím já tobě.</i>

3. 2. Využití poezie v praxi

Poezie je pro dítě hrou i prostředkem poznávání. Předškolní dítě má smysl pro každou hru, tedy i pro hru s představami, pojmy, slovy a s tím, co mu nabízí poezie ve svém osobitém vidění skutečnosti. Je důležité učit dítě poezii aktivně chápat. Spojovat cit s rozumem, protože bez zážitků, zkušeností a vědomostí nelze pochopit, prožívat a vcítit se do poezie. Báseň je křehčí než říkadlo. Potřebuje citlivý přístup a navázání úzkého kontaktu mezi učitelkou a dětmi. Na rozdíl od říkadla, které už svou strukturou, jednoduchostí a výraznou rytmičností svádí děti k napodobování a prosté recitaci, **u poezie jde především o emocionální zážitek**. Proto je důležitý nejen výběr básní, způsob interpretace, ale i načasování a vhodnost použití.

Například :

<i>Letí brouček na palouček,</i>	<i>Babí léto poletuje,</i>
<i>nařiká si: „Bude mráz!“</i>	<i>zimou nese v ranečku,</i>
<i>Těšily ho pampelišky:</i>	<i>sedneme si u kamínek</i>
<i>„Polet', broučku, mezi nás!</i>	<i>v křišťálovém domečku.</i>

*Budeme tam peří dráti
na bělounké hromádky
a ty budeš vyprávěti,
jaké umíš pohádky. “
(Kožíšek, J. : Ráno)*

Při pozorování babího léta nám tato báseň Josefa Kožíška pomůže poznat a přiblížit krásu tohoto období. Zamyslíme se nad tím, jak se do přírody pomalu vkrádá podzim a po něm přijde zima, na kterou se musíme všichni připravit. Pomalu, se zavřenýma očima můžeme snít o tom, jak vypadá zima, když je všude plno sněhu nebo si můžeme si na procházce všimnout krásy pavučin, které nám babí léto vytvořilo. Tohoto pozorování pak využijeme i pro další práci s dětmi. Budeme hledat odpovědi na otázky: Co budou v zimě dělat brouci a ostatní zvířata? Co pro ně můžeme udělat, aby zimu přečkala? Co je to být smutný? Kdo nám pomůže a kdo nás potěší, když je nám smutno? Děti mají mnoho fantazie a je na nás, jak toho ve prospěch rozvíjení jejich osobnosti využijeme.

4. Výběr poezie pro děti

Poezie má velký vliv na rozvoj osobnosti dítěte, proto je potřebné se důkladně zamýšlet nad jejím výběrem. První kontakty s poezií navazuje dítě zpravidla v kojeneckém věku, mnohem dříve, než se samo naučí mluvit a to ve chvílích, když mu matka zpívá ukolébavky večer před spaním, když si hraje s rukama za doprovodu říkadla „Paci, paci, pacičky“ nebo „Vařila myšička kašičku...“ a když ho otec natřásá na klíně a říká mu „Takhle jedou páni, takhle jedou...“

Tyto ranné kontakty do jisté míry přispívají ke vnímání jednoho ze základních znaků poezie a to zdůrazňování rytmu. Děti předškolního věku verše milují a snadno se je učí zpaměti, nezřídka samy verše vědomě i neuvědoměle tvoří. Na zkušenosti dítěte s říkadly navazuje pak učitelka v mateřské škole, která výběrem, podáním a zakomponováním poezie do denních činností, tak aby dítě upoutaly, vytváří jeho budoucí vztah k poezii. A právě proto by učitelka měla dětem předkládat takovou poezii, která je umělecky kvalitní. Měla by se snažit vybírat z děl renomovaných básníků, nesahat po lákavém braku a nenechat se zlákat podbízivostí veršů psaných na míru mateřské škole.

Výběr básní se proto řídí především kvalitou textu, ale také věkem dětí, jejich citovou a rozumovou vyspělostí, ale také podmínkami, které určují charakter dětských zkušeností. Například venkovské děti mají většinou mnoho poznatků i zážitků z přírody a tak lépe vnímají ve skutečnosti i v básních estetické úkazy ročních dob, než děti ve městech. I v tomto případě je potřebné zachovat zásadu J.A.Komenského postupovat od jednoduššího ke složitějšímu. Dítě pochopí mnoho z kontextu, ze způsobu přednesu, z prostředí, ve kterém přednášíme. Každé prožívá báseň po svém a důležité je, aby básně obsahovaly něco, kde se dětská představivost opře o svou životní zkušenost, o své lyrično. Při výběru textů bychom se neměli úplně vyhýbat takovým, které vyvolávají záporné emoce (texty popisující lež, krádež, zradu, lidské neštěstí..), protože i ty jsou součástí lidského života. Texty obsahově smutné, zraňující, by měly být předkládány dětem vždy ve vhodné situaci, nepříliš často a měly by být krátké a mělo by s nimi být dále pracováno. Měli bychom vybírat texty, které jsou

srozumitelné jazykově i obsahově a které naplňují estetickou, poznávací, citovou a zábavnou funkci. Při výběru poezie bychom měli vždy umět správně posoudit míru působení na dítě. **Z toho vyplývá, že pro děti je vhodná poezie, která splňuje výše uvedené požadavky a je použita s cílem dítě rozvíjet a posunout ho v jeho vývoji vpřed. Pro inspiraci dále uvádím některé básníky a jejich sbírky, se kterými mám dobrou zkušenost v mateřské škole.**

4. 1. Inspirace pro výběr básnických sbírek vhodných pro práci s dětmi

Brukner Josef :

Pojďte s námi za obrazy aneb Malování zvířat – Poezie vytvořená k obrazům známých i neznámých autorů, která rozvíjí u dětí cit pro krásu nejen poezie, ale také výtvarného umění.

Čarek Jan :

Čarokruh (výbor z díla)– Verše, založené především na dětských a přírodních motivech. Jsou velice jemné, melodické, vedou k lásce k přírodě, ke zvířatům, autor v nich apeluje na všechny dětské smysly. Poezie, která nám pomůžeme odhalovat krásu života, světa.

Černík Michal :

Kdy má pampeliška svátek, Neplašte nám švestky, Paci, paci, pacičky pro kluky a holčičky, První říkadla pro nejmenší – Vtipné básně, které rozvíjí smysl pro humor, vynalézavost, kultivují fantazii, rozvíjí citlivost a vnímavost.

Erben Karel Jaromír:

Říkej si a hraj – Sbíрка básní a říkadla (výbor z Prostonárodních českých písní a říkadla a ilustracemi Aleny Ladové) pro rozvíjení řeči a rytmického cítění nejmenších dětí.

Faltus Jiří :

Rozhledna se rozhlíží – Humorné verše, které dětem ukazují svět i z jiné stránky. Rozvíjí fantazii, tvořivost, hloubavost a smysl pro humor.

Fischer Václav :

Hrátky z dětské zahrádky – Najdeme tu malovaná říkadla, rýmované hádanky, povídání s ozvěnou a další témata. Setkáme se s poezií, která je určená k naslouchání i ke hře dětí. Některé z veršů byly zhudebněny.

Florian Miroslav :

Jaro napověz - Poezie o přírodě, zvířatech a věcech, založená na humoru a vtipu, plná otázek, vhodná k formování vztahu dítěte k jeho nejbližším, k prostředí, ve kterém žije, k provokování zvědavosti a chápání humoru a vtipu.

Frýbová – Gebhartová Vladimíra :

Antologie Voňavá jablíčka - Soubor české poezie pro děti od počátků 19. století do současnosti. Jsou zde zastoupeny všechny žánry dětské poezie (rozpočítadla, hádanky, kalambúry i krátké epické útvary, lyrika přírodní, rodinná i společenská, básničky vyjadřující intimní citový svět dítěte). Proto je využití tohoto díla v oblasti předškolního vzdělávání značně široké.

Halas František :

Před usnutím – Bohatá obrazná řeč a netradiční poetika. Spolu se dívat, spolu hovořit, navzájem se obdarovávat je společným jmenovatelem této poezie. Ve verších se objevuje zkratkovitá imitace dětského vyjádření, dialogy a neologismy. Tyto verše můžeme využít k rozvíjení dětské fantazie, chápání humoru, dramatisaci.

Havel Jiří :

Malované čtení – Vtipné a humorné texty, doplňující obrázky, které nám pomohou zábavným způsobem rozvíjet řeč a fantazii dětí.

Království nesmyslů – Nonsensová poezie s příznačným názvem, kterou využijeme k učení chápání humoru a vtipu. Najdeme tu hravé texty říkadlového typu pro nejmenší i úsměvné epické básně.

Malovaný svět, Než zazvoní potřetí – Verše propojené se světem hudby, výtvarného umění a divadla nám pomohou rozvíjet estetické cítění, cit pro krásu.

Hevier Daniel :

Nevyplazuj jazyk na lva – Hravé verše plné humoru. Velmi vhodné jsou také pro inspiraci k dramatickým aktivitám.

Hrubín František :

Špalíček veršů a pohádek, Dětem – Harmonii domova, cituplné rodinné zázemí, sounáležitost k přírodě najdeme v krátkých hravých verších o zvířatech, rostlinách, lidech a věcech kolem nás, známé a méně známé pohádky. Autor nechce děti násilně poučovat, ale chce si s nimi hrát a povídat. Poezie, kterou využijeme k rozvíjení jazykového projevu, vnímání krásy světa, jazyka, rozvíjení prosociálnosti a empatie.

Kainar Josef :

Nevídáno, neslýcháno, Říkadla – Jednoduché, humorné, rytmické básně o všedních věcech, lidech, všedních dnech v moderním městě. Autor používá hovorové výrazy i poetismy. Poezie, kterou můžeme využít pro rozvíjení rytmického citění, fantazie, představivosti, chápání humoru.

Kožíšek Josef :

Sedmikrásky, Ráno, Na výsluní (výbor z díla) – Říkadla, rozpočítadla, epické básně, pohádky, které vycházejí z lidového folklóru a charakteristický je pro ně rytmus, melodie, srozumitelnost a jednoduchost. Vhodné pro seznamování s poezií, rozvíjení řečového projevu, citu pro rytmus....

Kožíšek Josef , Rais Karel Václav, Sládek Josef Václav :

Antologie Z křišťálové studánky - Nejkrásnější verše této autorské trojice, jejichž prostřednictvím děti poznávají krásu světa a učí se vnímat krásu jazyka.

Kriebel Zdeněk :

Koulej se sluníčko, kutálej – (výbor z díla) Popěvky, básně, žerty a říkadla, která ukazují dětem, že věci, vůně a barvy mohou vypadat trochu jinak, než je známe. Využijeme je k rozvíjení řečového projevu a kultivaci jazyka, fantazie, všímavosti a vnímavosti .

Lada Josef :

Moje abeceda, Říkadla - Nejznámější říkadla pro děti s Ladovými ilustracemi, určené nejmenším dětem a vhodné pro rozvíjení řeči, sluchového a zrakového vnímání.

Lukešová Milena :

Bačkůrky z mechu – Lyrická poezie, kde najdeme dialog, uvolněný verš, zvukomalebná slova a oživenou přírodu.

Jak je bosé noze v rose – Lyrická poezie, odrážející vjemy, zážitky, pocity a otázky malých dětí, jejich hry, vnější svět, přírodu a její proměny. Vše mezi zemí a nebem, co se dotýká smyslů, citu nebo zvědavého rozumu dítěte.

Kde dávají sloni dobrou noc – Lyrická poezie ve volném verši s rytmickým impulzem, kterou využijeme pro formování vztahu dítěte k jeho nejbližším, k prostředí, ve kterém žije, k vnímání krásy, rozvíjení citů dítěte, všímavosti a citlivosti.

Nezval Vítězslav :

Zlatý věk – Výbor z díla, básně, které pobízejí k zamyšlení, rozvíjí fantazii, myšlení, představivost a učí děti všímavosti.

Plicka Karel, Volf Josef:

Český rok, Starý český kalendář, Veselá kopa, U maminky – Tato díla jsou sbírky ústní lidové slovesnosti. Najdeme v nich říkadla, lidové písně, vyprávění, pohádky a jiné rozmarňené lidové nápady, které byly vymyšleny pro ukrácení dlouhých zimních večerů a ulehčení těžké práce. Dovedou mluvit samy za sebe a mají hodně co říct i dnešním dětem.

Provazníková Věra :

Padla Madla do říkadla – Říkadla, hádanky, pohádky, plné humoru, her se slovy, o všem kolem nás, které využijeme k rozvíjení fantazie, tvořivosti, chápání humoru, dramatisaci a především k rozvíjení prosociálních dovedností.

Sirovátka Oldřich :

Běžel z lesa zajíček – Přísloví, pořekadla, úryvky z lidových písní, pohádky a říkadla, které nabízí široké možnosti využití při práci s dětmi. Napomáhají formování vztahu dítěte k jeho nejbližším a k prostředí, ve kterém žije .

Skácel Jan :

Proč ten ptáček z větve nepadne – Verše, doprovázející Čapkovy kresby zvířat, dávají dětem odpovědi na spoustu otázek, podněcují je k zamyšlení, rozvíjí jejich fantazii a učí je vnímat výtvarné umění.

Sládek Josef Václav :

Zlaté slunce, bílý den, Dětem (výbory z díla) – Poezie, ve které se dítě setkává se všedními věcmi, postavami a motivy. To vše je mu přibližováno nenásilnou a srozumitelnou formou. Při práci je využijeme k rozvíjení citlivosti a všímavosti, vstřícnosti, utváření a rozvíjení prosociálního chování.

Šmalec Petr :

Šmalcova abeceda – Sbíрка básní plných humoru, fantazie, obrázků a také hádanek. Děti se formou hry učí nová slova, obrázky dávají prostor jejich představivosti.

Šrut Pavel :

Velký Tůdle – Hravé básně, plné fantazie a slovního humoru.

Štuka Ivo , Borská Ilona :

Říkadla a šeptánky, Abecedník – Verše s humorným vyústěním, založené na slovní hříčce, podněcující dětskou fantazii, tvořivost a smysl pro humor.

Vodňanský Jan :

Slůně stůně, Když jde malý bobr spát – Leporela pro nejmenší děti, namalovaná na motivy veršů J. Vodňanského, určená především k rozvíjení řečového projevu dětí, také zpívaná poezie.

Zinnerová Markéta :

Hádanky a básničky pro celý rok – Usměvavé verše s vtipnými ilustracemi, které dětskýma očima sledují, jak jde čas od jara do zimy, pomáhají objevovat svět a rozvíjet fantazii.

Žáček Jiří :

Aprílová škola, Nemalujte čerta na zeď, Nesedejte na ježka, Kdo nevěří, ať tam běží – Sbířky hravých básní plných humoru a fantazie, provokující dětskou fantazii, tvořivost, smysl pro humor.

5. Praktická část

5. 1. Tématický celek „Bramborový týden“

Vědět, že je dobré mít kamarády, že když něco chceme, záleží na tom, jestli si o pomoc umíme požádat nebo jenom rozkazujeme, a že když nám někdo pomůže, měli bychom za pomoc poděkovat. A samozřejmě také dozvědět se toho co nejvíce o bramborách, rozvíjet paměť, představivost, matematické představy. To vše je cílem tématického celku „Bramborový týden“.

Bylo, nebylo, za devatero horami a devatero řekami jedno království. Mělo jednu zvláštnost a to, že všude kolem rostly jen samé brambory. Jednou se v tom království, konal bál a co se na tom bále přihodilo, vám teď povím.

*Princeznička na bále
poztrácela korále.
Její táta, mocný král,
Honzíka si zavolal.
„Honzíku, máš namále,
přines nám ty korále!“
Honzík běžel na horu,
nakopal tam bramborů.
Vysypal je před krále :
tady jsou ty korále.
Větší už tam neměli,
ty už snědli v neděli.*

(Hrubín, F: Špalíček veršů a pohádek)

Den první: „Brambory do košíku“

* Protože jsme v Bramborovém království, zahrajeme si **hru „Brambory do košíku“**. Děti chodí v rytmu písně - Brambory, brambory, to je strava naše, někdy jsou jen na loupáčku, jindy je z nich kaše. - volně v prostoru. Na povel: „STOP 3 (může být 2,4,5), brambory do košíku!“, se děti chytí v určeném počtu za ruce a utvoří košík. Hru opakujeme a měníme počty dětí.

* Děti se učí spolupracovat, domlouvat, orientovat v prostoru, pohybovat v rytmu, počítat, reagovat na smluvený signál a dodržovat domluvená pravidla.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Rozvíjíme řečové dovednosti, slovní zásobu, fantazii a tvořivost dětí.

Jak se žije v „Bramborovém království?“. Vhodně volenými otázkami podněcujeme děti k vymýšlení.

* Rozvíjíme výtvarné a pracovní dovednosti, fantazii, tvořivost a samostatnost .

Výroba papírových korun – stříhání, lepení obkreslování a dekorace.

Malování pohádkových postav – práce s barvou.

* Rozvíjíme hudebně pohybové dovednosti

Zpěv a pohybový doprovod písně „Brambory, brambory, to je strava naše, někdy jsou jen na loupačku, jindy je z nich kaše.“ .

Den druhý: „Na ztracenou radost“

* **Už jste děti někdy něco ztratily?** A jak to dopadlo? Já jsem jednou, když jsem byla asi tak velká jako vy, ztratila míč. Mě pomohla kamarádka a můj bratr. Kdo pomohl vám? Budeme si posílat korále. Ten, kdo je bude držet a bude chtít, může nám povědět, jestli se mu někdy něco takového přihodilo.

* **Děti pamatujete si, jak vám bylo, když se vám něco ztratilo?** Já jsem byla moc smutná, když se mi ztratil míč, ale když mi ho pomohli bratr s kamarádkou najít, měla jsem velkou radost. A co vy? Věděly byste, jak se tváří ten, kdo má radost a ten, kdo je smutný? A co princezna, jak se tvářila, když se jí ztratily korále? Budeme si o tom povídat.

* Zahrajeme si na království, ze kterého se ztratila radost. „**Na ztracenou radost**“ (pomůcky – např. kouzelná hůlka, velký šátek, plášť...) Bylo jedno království, kde se všichni radovali, smáli a veselili. To se nelíbilo zlé čarodějnici. Rozhodla se, že lidem radost vezme. Jak si usmyslela, tak udělala. Vkradla se tam a začala čarovat. Děti, já teď budu zlá baba a koho se dotknu, ten ztratí radost, zůstane stát a bude smutný. Učitelka postupně začaruje všechny děti. Společně pak vymyslí, jak pomohou začarovanému království. Vytvoří nová pravidla – jak

vrátit radost a vysvobodit začarované děti.

* Děti se učí poznávat emoce a přemýšlet o nich, spolupracovat a pomáhat , ale také respektovat jeden druhého a umět se samostatně rozhodnout.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Učíme se poznávat a pojmenovávat emoce

Hry s obrázky emocí – pojmenování a napodobování emocí – pantomima. Děti ve dvojici, trojici se spolu domluví, vyberou si jeden obrázek a ostatním dětem pak předvedou emoci, jejíž obrázek si vybraly.

* Procvičujeme a zdokonalujeme jemnou motoriku

Práce s přírodním materiálem - „Korále pro princeznu“. Nakrájené kostičky brambor navlékáme na režnou nit střídavě s kuličkami jeřabin .

* Rozvíjíme fantazii, tvořivost, slovní zásobu, sluchové vnímání

Hra se slovy - „Bramborový had“. Děti tvoří hada ze slov, která mají něco společného s bramborami – bramborák, bramboračka, bramborový, brambora, bramborka, bramboráček, brambor, ...

* Rozvíjíme zrakové vnímání, chápání základních číselných a matematických pojmů, učíme se spolupracovat

Hry s bramborami – převážení v autech, počítání, porovnávání velikosti, porovnávání množství....

Den třetí „Princeznička na bále“

* **Poslech** veršované pohádky „Princeznička na bále“

* **Jak to všechno bylo?** Děti se ve trojicích domluví, kdo je král, kdo princezna a kdo Honza. Pro zpestření a lepší rozlišení můžeme hru doplnit kostýmními prvky a znaky (koruny pro krále, korunky pro princezny, šátky na krk pro Honzu). Jak to vypadalo, když princezna poztrácela korále? Děti předvádějí, snažíme se co nejvíce rozvíjet dialog a podněcovat k novým nápadům.

* **Zámecká kapela** – děti se rozdělí do dvou skupin, jedna bude Korálová a druhá Bramborová. Ve skupinách se domluví na písničke, společně ji nacvičí a potom ji ostatním předvedou.

Děti se učí komunikovat, domlouvat, spolupracovat, vyjádřit své pocity, zapojit fantazii, rozvíjí se dětská tvořivost.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Rozvíjení tvořivosti, hudebních a jazykových dovedností.

Hra „Na muzikanty“ - vytvoření hudebního a rytmického doprovodu k říkadlu Král, král na dudy hrál, královna za časů, vrzala na basu.

„Jak se jmenují?“ - poznávání hudebních nástrojů (pexeso) a jejich zvuků.

* Učíme děti vést dialog, rozvíjíme komunikativní dovednosti, mluvní projev.

Hry s maňásky – dramatizace.

* Rozvíjíme fantazii, tvořivost a spolupráci, učíme děti pracovat s různým výtvarným materiálem.

Kreslení, malování, modelování – Jak to vypadalo v Bramborovém království?

Stavba království z různých materiálů (stavebnice, papírové krabice apod.)

Den čtvrtý „Honzíku, máš namále!“

* **Honzíku, máš namále, přines nám ty korále!** - Bylo tady všechno v pořádku? Nespletl se pan král? Co měl udělat, aby Honza korále přinesl? Zahrajeme si hru „**Na krále a Honzu**“. Zkusíme krále naučit, co má dělat, aby mu Honza přinesl korále a ne brambory. Učitelka bude král a děti Honzové. Učitelka postupně obchází děti a oslovuje je - přines, podej, udělej, podrž, ... Žádné z dětí - Honzů panu králi nevyhoví, dokud nezazní slovíčko PROSÍM. Prosím, podej mi, prosím, přines mi, Honzíku, prosím udělej... Děti se v roli krále mohou vystřídat. Druhá varianta této hry je, že krále vystřídá princezna, protože ani ona neuměla poprosit.

* **„Korálky“** - Děti budou korále náhrdelníku, které se rozkutálely. Budou se volně pohybovat, na cinknutí triangu se spojí a vytvoří náhrdelník – můžeme současně s cinknutím určit část těla, kterou se děti spojí – ruce, nohy, ramena, kolena atd.

Cílem je dovést děti k tomu, že nestačí jen rozkazovat, ale že je potřeba slušně požádat, umět se chovat zdvořile a přistupovat k ostatním lidem s úctou.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Zdokonalování jemné motoriky, rozvíjení fantazie a tvořivosti.

Pracovní činnosti – mačkání barevných papírových koulí – korále.

Náhrdelník – navlékání papírových koulí na reznou nit.

Výroba panáčků z brambor a špejlí

* Obratnost při manipulaci s míčem, dodržování pravidel hry, vzájemná spolupráce

Hra „Utíkej, korálku, utíkej!“ - Děti mohou sedět, stát v kruhu, potřebujeme dva míče – větší bude Honza a menší korálek. Korálek se nechce dát od Honzy chytit a proto mu utíká. Děti si v kruhu podávají míč např. před sebou, pod kolena, nad hlavou, za zády a musí rychle, aby Honza korálek nechytil!

Den pátý „Bramborový bál“

* **Zopakování** veršované pohádky Princeznička na bále, při druhém opakování mohou děti „pomáhat“ paní učitelce.

* **Budeme mít bál** a na bále se sluší mít něco dobrého k jídlu. Jak to uděláme? Za kým půjdeme a co řekneme? Když pěkně poprosíme paní kuchařky, možná budou bramborové placky. Vyzkoušíme to.

* **Připravíme si třídu** na velkou slavnost, společně ji vyzdobíme ozdobami, které jsme vyrobili – náhrdelníky z papírových korálů (koule z barevných papírů navlečené na niti) a prostřeme stoly.

* **Zahrajeme si hru „Náhrdelník“** - ze židliček utvoříme kruh – náhrdelník, děti jsou kuličky, počet židliček bude o jednu menší než je počet dětí. Děti si sednou na místo a dítě - kulička, na které nezbyde židle chodí uprostřed a říká říkanku: „Běžela jsem dlouhou cestu, už své nohy sotva nesu. Prosím, prosím, kuličko, pusť mě na své místečko“. Dítě, u kterého se zastaví, ji pustí sednout a přebírá její roli.

* **Bramborový bál** – společně si zatančíme, zazpíváme a ochutnáme bramborové placky.

Spolupráce, radost ze společně vykonané práce, dodržovat pravidla hry, poprosit a poděkovat, vyhovět druhému – s tím se setkají děti tento den.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Zdokonalujeme obratnost a pohotovost, rozvíjíme fyzickou zdatnost a koordinaci pohybů, učíme se spolupracovat.

Bramborový turnaj – zdolávání překážek a plnění úkolů ve dvojicích, ve trojicích.

* Rozvíjíme smyslové vnímání – hmat, chuť, čich, učíme se opatrnosti při používání kuchyňského nářadí.

„Na kuchaře“ - loupání vařených brambor, krájení syrových brambor, ochutnávka, příprava bramborové kaše, učíme se zacházet s různým pracovním náčiním.

5. 2. Tématický celek „Týden s pejskem a kočičkou“

Záměrem tohoto celku je učit se spolu domluvit, učit se spolupracovat a respektovat jeden druhého - nebýt na sebe jako „pes a kočka“.

Den první „Na pejsky a kočičky“

Zahrajeme si pohybovou hru „Na pejska a kočičky“

Varianta 1.

Jedno dítě je pejskem a honí kočičky. Koho chytí, ten zůstane stát (strachy ztuhne), zachránit ho může jiná kočička, když ho pohladí.

Varianta 2.

Děti leží na zemi proti sobě ve dvou řadách. V jedné pejsci, ve druhé kočičky. Děti si mohou vybrat, jestli budou pejskem nebo kočička. Pro rozlišení mají pejsci modrou mašli, kočičky červenou. Učitelka vypráví příběh nebo cokoli o pejskovi a kočičce. Když řekne pejskem, vyběhnou pejsci a honí kočičky. Když řekne kočička, honí kočky pejsky.

Proč se pes a kočka nemají rádi? Co se přihodilo? Možná si něco udělali!

Budeme přemýšlet a hledat důvody, proč se ti dva na sebe mračí. Zkusíme si to zahrát. Rozdělíme se do dvojic (klíčem může být i pohlaví). Děti budou vymýšlet, jak se to mohlo stát – **improvizace**.

Tak to nějak mohlo být, ale také to mohlo být takhle – poslech básně :

Pes a kotě

Pejskem umí vrčet

kotě přede,

jeden po druhém

to nedovede.

Kocourek by vrčel,

pes před radši,

proto se na sebe

ti dva mračí.

(Josef Václav Sládek)

Narativní pantomima - Při druhém čtení budou děti napodobovat pejsky a kočičky – pes vrčí, kotě přede.

* Děti se učí spolupracovat, domlouvat se, pomáhat si, vžít se do role, orientovat se v prostoru, reagovat na smluvený signál a dodržovat domluvená pravidla.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Rozvíjíme výtvarné a pracovní dovednosti, fantazii, tvořivost a samostatnost .

Malování a vystřihování masek zvířat.

Modelování „Můj pejsek, moje kočička“.

* Učíme se pozorovat a objevovat.

Pozorování zvířat – při pobytu venku.

* Učíme se vnímat a naslouchat.

Poslech pohádky před spaním „Jak pejsek a kočička myli podlahu“ .

Den druhý „Kočka leze dírou, pes oknem“**Hra „Prší, honem domů“**

Děti se rozdělí na pejsky a kočičky. Pro rozlišení můžeme použít masky, které si děti vyrobily nebo modré a červené stuhy. Chodí v rytmu písně „Kočka leze dírou, pes oknem“ po třídě. Na cinknutí a zvolání „PRŠÍ“, utíkají každý do svého domečku.

Jak je vidět, tak se od včerejška nic nezměnilo. Pejsek s kočičkou spolu stále nemluví a pořád se na sebe mračí. Včera jsme si o tom, proč to tak je, povídali. Děti, co jim poradíte ? Pes a kočka nejsou tak chytrí jako vy. Kdo nám ukáže, jak to udělat, aby z nich byli kamarádi? Pro názornost můžeme také použít plyšovou kočičku a pejska. - **improvizace.**

Hra „Na pejsky a kočičky“ (obměna varianty 1 z prvního dne)

Děti se opět promění, mohou si vybrat, zda budou pes nebo kočka. (Pejskové mají modrou a kočičky červenou stuhu.) Čarodějnice Hašteřivka (učitelka) honí děti , koho chytne, strachy ztuhne a zůstane stát. Cesta k vysvobození je jednoduchá. Pejska může vysvobodit kočička, tím, že ho podrbe a zamňouká, kočičku vysvobodí pejsek tak, že ji pohladí a zašteká.

Děti se učí přemýšlet o problému a hledat řešení, sdělit myšlenku, učí se spolupracovat a pomáhat si.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Procvičení mluvidel, zdokonalování jazykového projevu

Gymnastika mluvidel – napodobování „řeči“ zvířat , zvuků.

* Rozvíjíme fantazii, tvořivost , spolupráci a učíme děti pracovat s různým materiálem.

Společně postavíme boudu pro psa – ve třídě z různých stavebnic, venku z přírodnin.

* Učíme se vnímat a naslouchat.

Poslech pohádky před spaním „Jak pejsek a kočička pekli dort“.

Den třetí „Pejsku a kočičko, co umíte?“

Učitelka zpívá střídavě písničku „Skákal pes“ a „Kluky kočičí“. Na písničku Skákal pes, budou děti skákat po čtyřech jako pejsci. Na Kluky kočičí budou běhat a našlapovat měkce jako kočky.

Pejsci a kočičky udělají dvě kapely. Pejsci nacvičí Skákal pes a kočičky třeba „Či a či a kdo to je, co tu kolem brousí...“. Obě kapely budou chtít zpívat a hrát najednou. Vyzkoušíme si, jak to bude vypadat. Je to tak dobře, líbí se vám to? A zase otázka: **Jak by to mohli pejsekové a kočičky udělat, aby se pěkně slyšeli? Vymýšlíme varianty řešení.**

„Hledáme cestu domů“ - musíme překonat různé nástrahy – jednoduchá překážková dráha - úkoly plníme samostatně i ve dvojicích (kamaráda, který nám pomůže si vybereme) – realizace ve třídě nebo při pobytu venku.

Rozvíjíme pohybové a hudební dovednosti dětí, obratnost a pohotovost, fyzickou zdatnost, vytrvalost, děti se učí spolupracovat a hledat řešení dané situace.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Učíme se orientovat se na ploše

Cesty a labyrinty – Pejsek hledá kočičku, kočička hledá pejška (pracovní listy) vytvoření cest z různých druhů stavebnic – společná práce).

* Rozvíjení řečového projevu, fantazie

Povídání nad obrázky - „Co dělá pejsek, kočička?“. Vymýšlení příběhů podle obrázku.

Dramatizace – hry s maňásky. Rozdělení dětí do dvojic (děti si volí roli), mohou si samy vytvořit příběh nebo můžeme dětem vhodnou otázkou navodit situaci a tu

pak mohou řešit a rozvíjet samy .

* Rozvíjení sluchového vnímání, pozornosti

Poslech písničky „Hrálo si koťátko“ – před spaním.

Den čtvrtý „Kamarádi pejsek a kočička“

Děti, pejsek a kočička už se na sebe nemračí, to znamená, že se z nich stali kamarádi. Kdo je kamarád? Budeme si dnes povídat o kamarádech.

Tak třeba já. Já mám spoustu kamarádů a kamarádek. Když jsem byla malá, měla jsem kamarádku, se kterou jsem si hrála, říkaly jsme si různá tajemství, nikdy jsme se spolu nehádaly, nepraly a nikdy jsme na sebe nežalovaly. Máte vy také nějakého kamaráda? **„Můj kamarád“** Povídání o kamarádech a přátelství. (komunitní kruh).

„Kdo je kamarád, tak chce si s námi hrát.“ Děti zpívají písničku „Kdo je kamarád, tak chce si s námi hrát, kdo je kamarád, tak chce si s námi hrát, kdo je kamarád, tak bude rád, že si s námi může hrát, že nás může napodobovat!“.

Po dozpívání vždy jedno z dětí předvede ostatním nějaký pohyb, zvuk, který ostatní zopakují.

„Nakreslíme kamaráda“ - připravíme si jeden stoleček pro pejsky a druhý pro kočičky (odlišují se od sebe barvou mašle, děti samy volí, čím chtějí být). Na stoleček pejsků připravíme čtvrtky, na stoleček kočiček připravíme pastelky. Budeme kreslit své kamarády pejsky a kočičky. Ale pozor! Na jednom stole jsou jen čtvrtky a na druhém jen pastelky – **co je tady špatně?** Co s tím provedeme? Pomůžeme? Poradíme? Jak to vyřešíme? Společně nalézáme způsoby řešení.

Posilujeme prosociální chování dětí (Je dobré mít kamaráda a vzájemně si pomáhat.), učíme se spolupracovat, komunikovat, řešit problém, přemýšlet o druhém, rozvíjíme samostatnost

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Procvičujeme prostorové pojmy

„Kam se schovala kočička a kam pejsek?“ - procvičení pojmů před, za , pod, na, vedle.....

* Rozvíjíme obratnost a pohotovost

„Neposedná koťata“ – motivační cvičení, zopakujeme si hru „Na pejsky a kočičky“(varianta 1.)

* Rozvíjíme sluchové vnímání, pozornost

Poslech pohádky „O panence, která tence plakala“ – před spaním.

Den pátý „Pes a kotě“

Začneme hrou „**Na zrcadlo**“ (vychází z toho, že pejsek chtěl umět, co umí kotě a naopak). Děti se rozdělí opět na pejsky (modrá stuha) a kočičky (červená stuha). Skupina pejsků se domluví a předvedou něco kočičkám. Ty je napodobí a naopak předvedou ony něco pejskům – děti se vzájemně napodobují. (pohyb, výraz, zvuk apod.)

Děti, dnes ráno jsem šla do školky a za mnou běželo kotě. Když jsem se zastavila, zastavilo se také a dívalo se na mě smutnými očima, jakoby se ptalo: „Neviděla jsi ho, nevíš, kde je?“ Děti, co myslíte, co se mu stalo a proč bylo smutné? Co je to být smutný? Jak vypadá ten, kdo je smutný? **Budeme si o tom povídat a kdo bude chtít, nám může ukázat, jak se tváří kdo je smutný a co můžeme udělat, aby smutný nebyl.**

Hra (v kruhu) „**Co pošleš kamarádovi, aby nebyl smutný?**“ - Děti si po kruhu posílají úsměv, pohlazení, podrbání, hezké slovo...

Jak to bylo dál? Chvilí jsem přemýšlela a pak mě to napadlo! **Kotě hledá kamaráda! Ztratil se mu kamarád.** Hledá pejska, který si s ním včera na zahradě hrál. Pokračovala jsem v cestě a když jsem přišla k zahradě, pobíhal na ní „ztracený“ pejsek. Když se ti dva uviděli, pejsek začal vrtět ocáskem a kotě skákat. To bylo radosti, že se našli! Děti, jak to vypadá, když má někdo radost a z čeho vy máte radost? Já jsem třeba měla radost, že se pes a kotě našli. **Můžeme si o tom povídat.** (rozhovor)

Hra - „**Když máš radost a víš o tom usměj se, když máš radost a víš o tom usměj se. Když máš radost a víš o tom, udělej to s námi potom, když máš radost usměj se. ...**“ Děti předvádí činnosti a pohyby. Samy vymýšlí, co můžeme dělat, když máme radost (zadupej, zaskákej, pohlad', zavýskej,...).

Učíme se spolu domluvit, spolupracovat, sdělit myšlenku, přemýšlet o pocitech

svých i druhých – poznáváme emoce.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Poznáváme a pojmenováváme emoce.

Pojmenování a napodobení (pantomima) emocí, které jsou na obrázku – kartičky veselé a smutné – pracujeme ve dvojicích, ve trojicích i ve větší skupině, děti se mezi sebou domlouvají.

* Učíme se výtvarně zachytit emoce.

Kreslení, malování – veselá, smutná kočička, pejsek.

* Rozvíjení jazykových dovedností dětí, sluchového vnímání a tvořivosti.

„Rýmovačky naší kočky“ – slovní hříčky – tvoření rýmů.

* Rozvíjení početních představ.

Počítání pejsků a kočiček, porovnávání množství – pracovní listy.

* Rozvíjení pozornosti a sluchového vnímání.

Poslech příběhu (vypráví učitelka), když děti uslyší slovo pejsek a jeho další varianty, pejskové zaštekají, když uslyší děti slovo kočička, kočičky budou mňoukat.

5.3. Tématický celek „Od pondělka do pátku“

Záměrem tohoto celku je zjistit, že je dobré mít kamarády. Budeme se učit domluvit, spolupracovat a respektovat jeden druhého. Prostřednictvím činností se také zaměříme na rozvíjení tvořivosti, představivosti a fantazie .

Den první „Na pohádku“

Děti, máte rádi pohádky? Tak poslouchejte:

*Od pondělka do pátku
budu kreslit pohádku.
Koho do ní namaluju,
aby byla v pořádku?*

*Princeznu a babu Jagu?
Draka, co má dračí spády?
Honzu, nebo loupežníky?
Sebe a své kamarády?*

*Od pondělka do pátku
budu kreslit pohádku.
Potom vám ji celou povím,
umím ji i pozpátku.*

(Jiří Žáček, Malovaná pohádka)

Zahrajeme si hru „Na pohádku“ . Já budu baba Jaga a budu vás honit. Koho chytím, toho začaruju na pohádkovou bytost. Vysvobodit začarovaného může jenom ten, kdo se ho dotkne a řekne jméno jeho pohádkového kamaráda. Takže, když začaruju někoho na Křemílka, vysvobodit ho může Vochomůrka, Smolíčka vysvobodí jelen, Jeníčka vysvobodí Mařenka...

Pantomima - Děti, vyberte si kamaráda, může vás být víc a domluvte se, jakou pohádku máte rádi. Potom nám to povíte. Ale nebude to jednoduché, nesmíte vůbec povídat. Předvádění pohádkových postav.

Děti se učí naslouchat, domlouvat, spolupracovat a pomáhat si, rozvíjí se jejich pohybové dovednosti.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Rozvíjení grafického projevu, fantazie a tvořivosti

Kreslení pohádkových postav.

* Procvičení a rozvíjení řečových dovedností – mluvidel.

Hra „Na začarovaný les“ - napodobování zvuků, hlasů.

* Rozvíjení slovní zásoby a schopnosti vyjádřit se.

Povídání nad obrázky z pohádek.

Den druhý „Pohádkoví kamarádi“

Zahrajeme si hru „**Na vílu Zloběnu**“. Tahle Zloběna neudělala nikomu nic dobrého a všichni se jí báli. Když se někde objevila, každý hned utíkal pryč. Koho chytila, toho začarovala. Já teď budu Zloběna a koho chytím, toho začaruju! Začarovaný si sedne do dřepu a už dál neběhá. Vysvobodit ho můžou dva kamarádi, kteří spojí ruce nad jeho hlavou a řeknou : „Rychle utíkej!“

„Hledáme pohádkové kamarády“ Dnes mám pro vás, děti, veliký úkol. Vy ho určitě zvládnete, protože máte všichni rádi pohádky a znáte je líp než já. Mám tu dvě krabičky s obrázky. Někdo do nich rozdělil pohádkové kamarády tak, že k sobě nemůžou a je jim smutno. Je na čase, abychom je dali zase k sobě. Rozdělíme si krabičky – kluci jednu, děvčata druhou. Kdo začne, vybere si z krabičky obrázek a řekne hádanku - třeba: Hledáme kamaráda, který má velký nos a dlouhou čepici s bambulí a bydlí se mnou v pařezové chaloupce.. nebo, kamarád, kterého hledáme, je bílý, heboučký, má velké uši, umí skákat a bydlí se mnou v klobouku....., můžete napodobit jeho pohyb, hlas. Ten kdo hádá, najde v krabičce obrázek kamaráda, který je schovaný v hádance.

„Malujeme pohádku“ - Namalujeme si pohádku, kterou máme rádi. Máme tři stolečky a každý je pro jednu pohádku. První je pro pohádku „O červené Karkulce“, druhý „O Smolíčkovi“ a třetí „O Budulínkovi“. Můžete si vybrat, kterou pohádku chcete malovat. Připravila jsem všechno potřebné na stoleček, ale nějak se mi to nepovedlo. Uvidíte sami proč. (Na jednom stolečku bude papír, na druhém barvy, na třetím budou štětce a voda.) Vy to určitě zvládnete vyřešit, aby jste mohli malovat všichni.

Děti se učí spolupracovat, pomáhat si, řešit situaci, vyjádřit slovně myšlenku, rozvíjí se jejich fantazie a tvořivost, orientace v prostoru.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Rozvíjení zrakového vnímání, představivosti, pozornosti a paměti.

Pexeso, domino s pohádkovými postavičkami. Skládání puzzle s pohádkovou tematikou.

* Rozvíjení sluchového vnímání, pozornosti a slovní zásoby.

Poslech pohádky „O neposlušných kůzlátkách“ - Děti reagují na slovo kůzlátka v textu - zamečením.

* Rozvíjení prostorové představivosti, fantazie a tvořivosti, zručnosti při manipulaci se stavebnicemi.

Stavíme – zámek pro princeznu, dům pro pejska a kočičku,...

Den třetí „Kdo je kamarád, tak je rád, že si s námi může hrát“

Aby princ vysvobodil princeznu, potřeboval pomoc Dlouhého, Širokého a Bystrozrakého. Aby se kohoutek neudusil na jádérku, pomohla mu slepička, když chtěli pejsek s kočičkou dort, upekli ho společně, pomáhali jeden druhému. Byli kamarádi. Děti, kdo je kamarád? Budeme si o tom povídat.

„Kdo je kamarád, tak chce si s námi hrát.“ Děti zpívají písničku „Kdo je kamarád, tak chce si s námi hrát, kdo je kamarád, tak chce si s námi hrát, kdo je kamarád, tak bude rád, že si s námi může hrát, že nás může napodobovat.“ Po dozpívání vždy jedno z dětí předvede nějaký pohyb nebo zvuk a ostatní ho zopakují.

Zahrajeme si **hru „Na poštu“**. Ta hra je o tom, že každý můžeme poslat něco svým kamarádům. Začínáme u kamaráda, kterého máme vedle sebe. Ten náš vzkaz zase pošle dál. Posíláme pohlazení, úsměv, podrbání, ale můžeme poslat třeba i zamračení, pohrožení. Nakonec pošleme kamarádům něco příjemného. Děti, co se vám nejvíc líbilo?

„Na pejsky a kočičky“ Děti leží na zemi proti sobě ve dvou řadách. V jedné pejsci, ve druhé kočičky. Učitelka vypráví pohádku „O pejskovi a kočičce“. Děti pozorně poslouchají, když uslyší slovo pejsek, vyběhnou pejsci a honí kočičky a na slovo kočičky vyběhnou kočičky a honí pejsky.

Děti se učí vyjádřit slovně myšlenku, učí se přemýšlet o svých pocitech, učí se vzájemně naslouchat, spolupracovat, hledat řešení situace, setkají se s pocitem

sounáležitosti, rozvíjí se jejich pohybové dovednosti.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Rozvíjení pozornosti, orientace v ploše.

Cesty a labyrinty „Kdo ke komu patří?“ – hledání dvojic.

* Rozvíjení sluchového vnímání, hudebnosti

Poslech známých pohádkových melodií a písní a přiřazování k pohádkám.

* Rozvíjení tvořivosti, fantazie, představivosti, jazykového projevu.

„Pohádkové obrázky“ - Jaká pohádka je na obrázku? Vyprávění příběhu.

* Rozvíjení zručnosti při práci s nůžkami, rozvíjení výtvarných dovedností, fantazie a tvořivosti.

Zhotovení královské koruny, masky - „škrabošky“ s motivem pohádkové postavy.

Den čtvrtý „Budulínku, dej mi hrášku“

Pantomima. - Bylo, nebylo, v domku u lesa bydlel s babičkou a dědečkem Budulínek. Jednou se stalo, že Budulínek zůstal sám doma, protože dědeček s babičkou odešli do města nakoupit. Chcete vědět, co bylo dál? Tak dobře. Já vám budu vyprávět a vy budete napodobovat a předvádět.

„**Na otázky**“ - Proč Budulínek neposlechl dědečka a babičku? Co by se stalo, kdyby dědeček s babičkou Budulínka nenašli? Co řekli dědeček a babička Budulínkovi, když ho vytáhli z liščí nory? - Když posloucháme pohádky, najde se tam vždycky něco, na co bychom se chtěli zeptat. Dáme dětem prostor pro přemýšlení, kladení otázek a hledání odpovědí. Některé otázky a odpovědi pak můžeme využít jako náměty pro další činnosti.

„**Máme doma housličky a k tomu bubínek...**“ Je potřeba vysvobodit Budulínka z liščí nory. Jakou písničku lišce zahrajeme, aby Budulínka pustila? Děti se rozdělí na dvě skupiny - dědečky a babičky. Společně domluví na písničku a na tom jak si rozdělí rytmické nástroje. Pak předvedou ostatním.

Rozvíjíme pohybové dovednosti dětí, fantazii, tvořivost, hloubavost, kooperaci, jazykové, rytmické a hudební dovednosti.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Rozvíjení zrakového vnímání, pozornosti a mluvních dovedností.

Popletené obrázky - „Kdo do pohádky nepatří?“

* Rozvíjení pohybových dovedností, kooperace při manipulaci s míčem.

Hra s míčem „Na lišku a Budulínka“ - podávání malého a velkého míče – v sedě v kruhu.

* Rozvíjení tvořivosti, fantazie a představivosti.

„Jak to vypadalo v liščí noře?“ - malování, modelování.

Den pátý „Hrajeme si s pohádkou“

„Kamarádká“ - Děti, postavíme židličky do kruhu, já začnu zpívat „Od pondělka do pátku, budu kreslit pohádku...“ a vy budete chodit v rytmu okolo židlí. Až přestanu zpívat, sednete si na židli, která je vám nejbliž. Když se stane, že na vás nezbyde židle, můžete se rozhlédnout kolem sebe, jestli se najde kamarád, který vás vezme k sobě. Dávejte pozor, ať si vzájemně neublížíte. (Učitelka postupně ubírá židle z kruhu.)

„Čáry máry lepidlo“ Děti, já se teď proměním v kouzelníka Lepidlo. Samy už jistě tušíte, co umím. Umím vás slepit, kdy chci a jak chci. Teď začne hrát hudba a vy budete tančit. Až přestane, začnu čarovat : „Čáry máry lepidlo, to se nám to povedlo! Slepíme se“ a řeknu čím se máte slepit.

„Hrnečku, vař!“ Uvaříme si kaši. K tomu potřebujeme hrnec. Chytíme se za ruce a vytvoříme kruh. A začneme vařit. Musíme přemýšlet, uvařit kaši, není jen tak. Děti „přihazují“ do hrnce suroviny. S každou novou surovinou vstoupí do hrnce – do středu kruhu ten, kdo ji vymyslel a přidal. Mícháme kaši, aby se nám nepřipálila. A kaše se v hrnci mele, prská, bublá, převaluje, skáče... a pozor! Už je hrnec plný a kaše utíká a zastaví se až u dveří! Hrnec pukne a „kaše“ - děti se rozeběhnou.

Děti se učí ohleduplnosti, pomáhat kamarádovi, kooperaci, dodržovat pravidla, improvizovat.

Další nabídka činností pro tento den (nemusíme využít všechno):

* Učíme se zacházet s knihou, vytváříme kladný vztah ke knize.

Prohlížení pohádkových knih.

* Rozvíjení fantazie, tvořivosti.

Malování pohádkových postav na papírové sáčky.

* Rozvíjení fantazie, tvořivosti, jazykového projevu a schopnosti improvizace.

Divadlo s vyrobenými papírovými „maňásky“.

5. 4. Reflexe:

S dětmi jsem zrealizovala tématický celek „Od pondělka do pátku“ ve smíšeném oddělení .

První den měly děti problém s pochopením pravidel. Zpočátku pracovaly samy za sebe, později pochopily, že k vysvození kamaráda musí utvořit dvojici a udělat nad ním „stříšku“. To se jim začalo dařit až druhý den při opakování hry. Zjistily, že musí spolupracovat. Impulz vyšel od větších dětí, malé je pak napodobovaly . Velký úspěch měla hra „Lepidlo“. Zajímavé bylo pozorovat děti při pokynu „slepíme se čelem“. Tento kontakt s druhým dítětem je pro některé příliš blízký a „těsný“ a tak vyčkávaly. Do vyjádření pohybu kaše v hrnci, u hry „Hrnečku vař“, se některým moc nechtělo, než zjistily, že je to legrace a hra se jim začala líbit. Při hře „Kamarádká“ ochotně nabízely místo kamarádům, kteří ho hledali a vše proběhlo hladce, bez boulí i přes to, že hru hrály děti poprvé. Bylo jen málo prostoru. Rychle děti vyřešily problém s rozdělením a zapůjčením výtvarných potřeb při malování pohádky – dokázaly se domluvit a vznikly společné práce, které si pak prohlédly a samy ostatním sdělovaly, co nakreslily, namalovaly. Hra „Na otázky“. Tady bylo dětem potřeba ze začátku pomoci a vést je, než se samy začaly ptát a přemýšlet o tom, co by je zajímalo. Hru „Kdo je kamarád, tak je rád...“ děti znají a opravdu si ji užily. Zaujala je i hra „Na poštu“, zvláště chlapce, když zjistili, že mohou poslat „co chtějí“. Tak jsme viděli různé obličejové legrační gesta. Překvapivé zjištění jsem učinila hned na začátku , když jsem si chtěla s dětmi povídat o pohádkových kamarádech. Pro děti to byl obzvláště těžký úkol. Nevěděly a v klasických pohádkách se orientovaly velice málo.

Bylo vidět, že s každým dnem dětem přibývá více zkušeností, jak navzájem komunikovat a postupně přestaly se ostýchat i při vyjadřování svých myšlenek a pocitů.

6. Orientační průzkum v naší mateřské škole:

V mateřské škole, kde pracuji jako ředitelka, jsou tři věkově smíšené třídy. Protože mě zajímalo, jak s poezií pracují moje kolegyně, udělala jsem si malý průzkum. Požádala jsem je o možnost návštěvy, s cílem pozorovat, jakým způsobem poezii, využívají.

Kritéria pozorování :

Jaký je přístup k poezii, je povrchní nebo je hledán a odkrýván její význam?

Je dětem umožněno poezii prožívat nebo je jim pouze verbálně sdělována? Jsou děti pouze pasivními příjemci nebo je jim umožněno k poezii aktivně přistupovat?

Jsou děti vedeny k tvořivosti a je rozvíjena jejich fantazie nebo pouze reprodukují?

1. Třída

Říkadlo „*Sněhulák*“

<i>Stojí, stojí panáček,</i>	<i>Místo očí uhlíky,</i>	<i>Stojí, stojí bos,</i>
<i>na hlavě má plecháček.</i>	<i>na kabátě knoflíky.</i>	<i>z mrkvičky má nos.</i>

Toto říkadlo bylo využito k rytmizaci s použitím rytmických nástrojů, k pohybovému vyjádření a motivaci pro další činnosti – malování, modelování sněhuláka, procvičení motoriky – mačkání papírových koulí a házení, při pobytu venku házení sněhových koulí na cíl, koulování. Práce s říkadlem probíhala 2 dny.

2. Třída

Říkadlo „*Měla babka*“

<i>Měla babka čtyři jabka</i>	<i>dej mně, babko, jedno jabko,</i>
<i>a dědoušek jen dvě.</i>	<i>budeme mít stejně.</i>

Práce s tímto říkadlem byla využita k nácvičku mazurky, k recitaci a rytmizaci k pohybovému vyjádření, k motivaci - počítání, porovnávání množství, malování, modelování, vystřihování a lepení, otisky jablek, příprava ovocného salátu. Práce s říkadlem probíhala 2 dny.

3. Třída

Báseň „*Vločky*“

*Vločky, vločky, bílé peří,
blázen každý, kdo vám věří!
vločky, hvězdné nebe,
sotva spadnou, již nás zebe.*

*vločky, vločky, ach to láká,
postavit z vás sněhuláka! Bílé
Vločky, vločky jak jste hbité,
Škoda, že se rozpouštíte!
(Nezval, V.: Zlatý věk)*

Báseň byla využita k poslechu, k motivaci – malování a vystřihování vloček, malování sněhuláka, počítání vloček, dechového cvičení, k taneční improvizaci na hudbu, k pokusům se sněhem. Práce probíhala 1 den.

Závěr z pozorování:

Při pozorování jsem zjistila, že z velké části jsou děti pouze pasivními příjemci poezie a není jim zprostředkován hlubší prožitek. Učitelky využívají poezii převážně k motivaci pro další činnosti, jejichž prostřednictvím je pak dále rozvíjena tvořivost a fantazie dětí. Ani v jednom případě jsem se nesetkala s tím, že by byl zmíněn autor, že by činnosti směřovaly k objasnění významu poezie nebo že by byla poezie využita cíleně k rozvíjení prosociálních dovedností.

Příčinu vidím jednak v tom, že k poezii přistupujeme povrchně, neumíme odhalit její hlubší význam. Dále pak v příliš rutinním způsobu využití a v neznalosti jak se zabývat se poselstvím poezie.

Přiznám se, že já sama jsem zpočátku měla problém vystihnout a odhalit význam básně a přistupovala jsem k poezii stejně jako moje kolegyně. Využívala jsem poezii převážně k motivaci pro další činnosti. Tak, jak jsem se to učila na pedagogické škole. Ke zjištění, že má poezie daleko širší možnosti využití, mě přivedlo současné studium. Odkrýt význam básně není někdy jednoduché a je potřeba čas a chtění nahlédnout pod líbivou skořáčku slov. A k tomu, aby se to naučily i děti, je třeba hodně přemýšlet, protože jsme to my, učitelky, na nichž záleží, jaké bude setkání dětí s poezií a hlavně jaký bude jejich prožitek, jestli se budou k poezii chtít vracet.

Závěr

Ve své práci jsem se zabývala využitím poezie při rozvíjení osobnosti předškolního dítěte. Ověřila jsem si, že poezie má v předškolním vzdělávání své opodstatněné a nezastupitelné místo a její význam je stále nedoceněný.

Myslím si, že mě tato práce velmi obohatila a posunula. Naučila mě, dívat se a přistupovat k poezii jinak. Na počátku mého studia jsem sice poezii měla ráda, ale využívala jsem ji povrchně, nepřemýšlela jsem nad hlubším významem. Poezii jsme s dětmi poslouchali, recitovali, rytmizovali a využívali k motivaci. Ale to je málo. Poezie nabízí především prožitek. U dětí předškolního věku je to prožitek zprostředkovaný učitelkou. Díky této práci jsem si uvědomila, jak je důležité umět odkrýt význam básně. Teprve když já jako učitelka budu hledat a nalézat významy a sdělení, která nám poezie nabízí, teprve pak mohu tuto dovednost předávat dětem. Přímý vztah a osobní zaujetí učitelky pro poezii jsou pro děti tou nejlepší motivací.

Použitá a citovaná literatura**Odborná literatura**

- Čukovskij, K. : Od dvou do pěti, Praha, SNDK, 1960
- Gebhartová, V. : Literatura pro děti, Praha, SPN, 1987
- Kádnerová, B. : Metodika literární výchovy na mateřské škole, Praha, SPN, 1987
- Kol. Autorů: Odmaturuj z literatury, Brno, Didaktis, 2002
- Kol. Autorů: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, VÚP Praha, 2005
- Koťátková, S. : Hry v mateřské škole v teorii a praxi, Grada 2005, ISBN 80-247-0852-3
- Kopřiva, P., Nováčková, J., Nevolová, D. : Respektovat a být respektován, Spirála Kroměříž, 2005
- Jenčková, E. : Hudba a pohyb ve škole, Tandem, Hradec Králové 2005
- Opravilová, E., Gebhartová, V. : Jaro v mateřské škole, Portál,s.r.o., 1998, ISBN 80-7178-210-6
- Opravilová, E., Gebhartová, V. : Léto v mateřské škole, Portál,s.r.o., 1998, ISBN 80-7178-245-9
- Opravilová, E., Gebhartová, V. : Podzim v mateřské škole, Portál,s.r.o., 1998, ISBN 80-7178-267-X
- Opravilová, E., Gebhartová, V. : Zima v mateřské škole, Portál,s.r.o., 1998, ISBN 80-7178-268-8
- Plech, J. : Slovesné umění v rozvoji osobnosti dítěte v předškolním věku, Praha, UK, 1975
- Sochrová, M. : Kompletní přehled české a světové literatury, Havlíčkův Brod, Fragment, 2007
- Svobodová, E. : Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání, Raabe s.r.o., Praha 2007, ISBN: 80-86307-39-5
- Veberová, E.: Soubor textů k literární výchově v mateřské škole, Praha,SPN, 1982

Literatura pro děti a mládež

- Čarek, J. : Čarokruh, Albatros, Praha, 1984, ISBN 13-709-84
- Černík, M. : Kdy má pampeliška svátek, Albatros, Praha, 1978, ISBN 13-813-78
- Faltus, J. : Rozhledna se rozhlíží, Albatros, Praha, 1979
- Florian, M. : Jaro, napověz, Albatros, Praha, 1981, ISBN 13-730-81
- Gebhartová, V. : Voňavá jablíčka, Albatros, Praha, 1990, ISBN 13-727-90
- Hevier, D. : Nevyplazuj jazyk na lva, Albatros, Praha, 1986, ISBN 13-810-86
- Hrubín, F. : Špalíček veršů a pohádek, Albatros, Praha, 1974
- Kainar, J. : Nevidáno neslýcháno, Albatros, Praha, 1983, ISBN 13-262-83
- Kožíšek, J. : Na výsluní, Lípa, Vizovice, 1998, ISBN 80-86093-09-3
- Kriebel, Z. : Koulej se, sluníčko, kutálej, Albatros, Praha, 1988, ISBN 13-879-76
- Křešnička, J. : Řídky celé bílé, Albatros, Praha, 1978, ISBN 13-908-78
- Lukešová, M. : Bačkůrky z mechu, Albatros, Praha 1978, ISBN 13-710-78
- Nezval, V. : Zlatý věk, SNDK, Praha, 1957,
- Plicka, K. , Volf, F. : Český rok, Odeon, Praha, 1978
- Sládek, J. V. : Zlaté slunce, bílý den, Praha, SPN, 1966
- Sládek, J.V. : Dětem, Praha, SPN, 1956, ISBN 71-19-04
- Vodňanský, J. : Šlo povidlo na vandr, 1975
- Žáček, J. : Aprílová škola, Praha, Albatros, 1978, ISBN 13-834-78